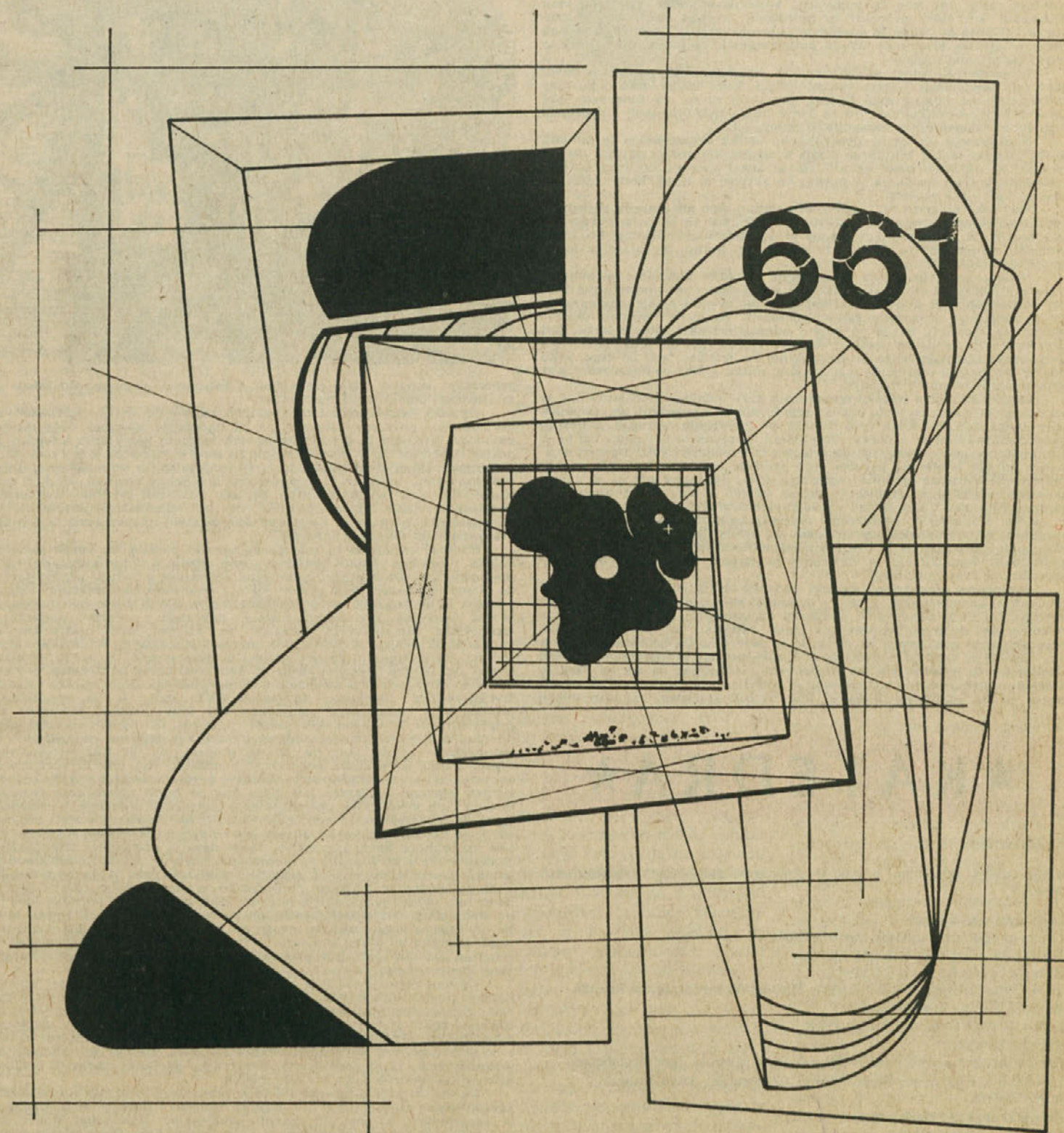

KATEORA®

STUDENTSKI LIST Letnik XIV. Št. 1 Maribor 16. oktobra 1973

VISOKOŠOLSKA IN ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA
MARIBOR

SILVIJE POPOVIČ - EKSPANZIJA MASE IN PROSTORA

4-1923/2424

Dopolnilni predlog

(NADALJNEGA ORGANIZACIJSKEGA IN AKCIJSKEGA POVEZOVANJA ZVEZE ŠTUDENTOV IN ZVEZE MLADINE)

Člani izvršnega odbora skupnosti študentov in predstavniki komiteja ZK na MVZ so na svoji seji dne 17. 9. 1973 sprejeli dodatni dokument organiziranja študentskih in obče mladinskih vrst, kar naj pomeni pozitiven prispevek k sedanji tovrstni javni razpravi in kar naj bo hkrati soočitev in dopolnitev spleta mnenj, sodb, predlogov, ocen in kritik, ki se rojevajo v javni razpravi — le-ta pa naj bo vir, iz katerega se bomo črpali zamisli za pripravo platforme 9. kongresa ZMS in 8. kongresa ZMJ.

Mladi ljudje že dalj časa ugotavljamo, da prihaja v nekaterih sredinah do specifične nevzdržne situacije, v kateri je pri upravljanju gospodarskih in splošnih družbenih zadev — zavoljo ne dovolj dodelanih in razvitih družbenih odnosov — delež mladih relativno vedno manjši. Po drugi strani pa se soočamo z dejstvom izrazite notranje diferenciacije — interesne pestrosti mladega rodu, kar ima za posledico: svojevrsten način odražanja vseh družbenih interesov, procesov in protislovij; iz tega sledi, da moramo zagotoviti pota in oblike za svobodno zadovoljevanje in uresničevanje vseh tistih pozitivnih interesnih sfer in polarizacijskih možnosti, do katerih se mladi ljudje opredeljujejo.

Usmeritev X. kongresa ZKJ in VII. kongresa ZKS bo bržčas mladi generaciji nepogrešljiv kompas, ki naj pokaže, kako dobiti bitko za humane in socialistične odnose med ljudmi. Gre torej za to, da spoznamo svoj prostor in ga oblikujemo. Na ta način bomo tudi prispevali k realizaciji dogovorov, izhajajočih iz resolucije III. kong. ZKJ.

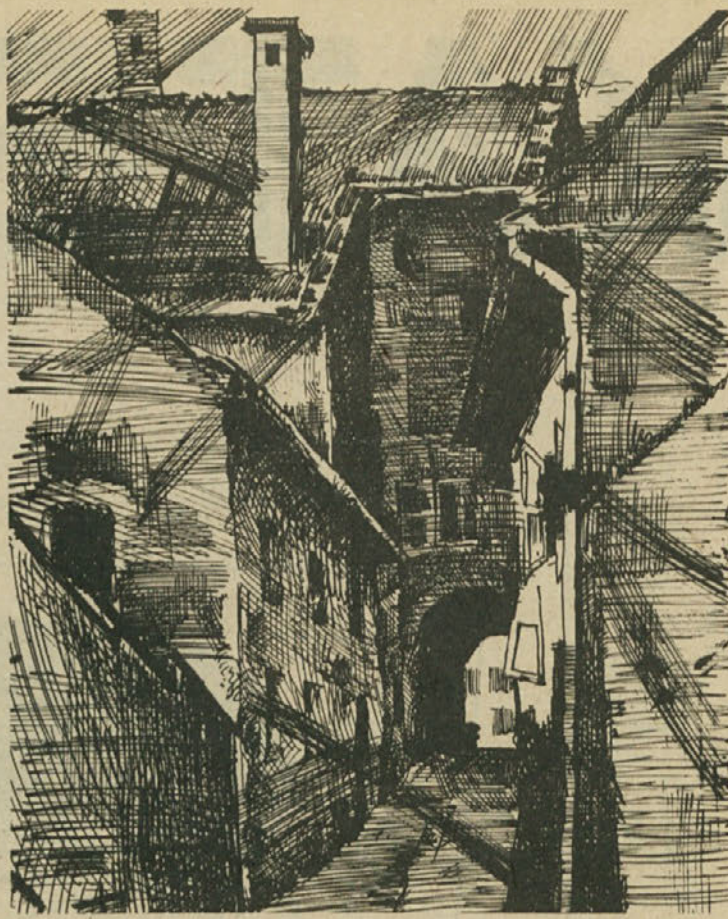
Nezanikanje za čisto neučinkovite oblike organiziranja je po naši sodbi osnovni razlog kritičnega stanja v mladinskih vrstah na vasi. Ta del mladih, ki za svoje delo nima — in še nekaj časa ne bo imel takšnih možnosti, kot jih imajo oni v mestu, bo aktiven le tedaj, ko bo ustrezno aktivna tudi njena okolica.

Prav tako bo potrebno zagotoviti posebno skrb mladinskim aktivom v organizacijah združenega dela, aktivom zadrugnikov ter aktivom v krajevnih skupnostih. Z razvitimi kulturnimi in športnimi prireditvami bo treba povečati zanimanje te strukture mladih za lastno organizacijo in jo spodbuditi k sodelovanju.

Nadalje ugotavljamo, da mladi ljudje še vedno nimamo zagotovljenih osnovnih študijskih možnosti. Obstoječi solski sistem vpije po reformi. Sola naj bo poligon, kjer se bo odvijal boj za vzgojo in oblikovanje samoupravnost ter socialistično usmerjene mlade osebnosti. Razmerje: učenec—dijak—študent—predavatelj, naj se pa kaže v odnosu subjekt: subjekt in ne, kot ponekod velja še danes: subjekt—objekt. Učenec naj bo soustvarjalni del določenega samoupravnega procesa, potlej bo kritičen tudi do tega, kako njegov predavatelj uresničuje marksistično misel, — oba pa bosta zavzeta za uresničevanje te misli v življenju.

Da bodo različni interesi posameznih delov mladine prišli svobodno in vsak zase do izraza, naj bodo mladi ljudje formirani v temeljnih organizacijah združenega dela, po solah vseh stopenj, po kmetijskih zadrugah, krajevnih skupnostih na vasi in v mestu. To pomeni: konference teh slojev naj bi se formirale na osnovi delegatskega principa iz temeljnih okolij organiziranja. Vsaka od teh konferenc naj ima svoje izvršne organe in komisijo, seveda takšno, ki ustrezajo specifikam njihovega dela. Studentje naj bi se zaradi posebnih vprašanj in problemov, ki jih imamo s tem, ko študiramo na visokošolskih zavodih in živimo v študentskih domovih, ustrezno organizirali v okviru študentske organizacije specializiranih dejavnosti v skupnosti študentov in pokrajinskih klubov. Zato naj imamo študentje, organizirani v skupnosti študentov oz. v Zvezi študentov Slovenije tudi ustrezno vrsto v političnem organiziranju in delovanju poenotene organizacije mladih — socialistične zveze mladine.

Pri tem naj pripomnimo, da smo študentje ob III. konf. zveze skupnosti študentov Slovenije dali v javno razpravo naš študentski organizacijski koncept, ki pa se bistveno ni razlikoval od sedanjega, ki je s strani Zveze mladine že v javni razpravi. V tem zasnutku so bile predvidene specializirane konference na občinski in prav tako na republiški ravni, in sicer mladih iz kmetijstva, delavske in dijaške mladine in študentov. Na obeh nivojih naj bi posebno skupno predsedstvo, sestavljeno na osnovi paritete interesov imelo osnovno usklajevalno in koordinativno funkcijo. Kot najvišji organ je bil predviden kongres, kjer bi bili zastopani vsi sloji mlade

generacije; kongres lahko izenačimo s kategorijo plenuma, kar izhaja iz mladinskega organizacijskega osnutka.

Opisana organiziranost bi povsem zagotovila čvrsto vertikalno in horizontalno povezavo, obenem pa bi dopuščala vsakemu delu mladih svobodno izražanje in uresničevanje vseh njegovih specifičnih interesov in potreb. Bistvenih razlik med konceptoma torej ni, razloček je le v tem, da je v predlogu ZM predvidena skupna konferenca mladih v izobraževanju, (torej osnovnosolcev, učencev in gospodarstvu in dijakov srednjih sol kot tudi študentov) — v našem osnutku pa smo zasnovali posebno študentsko konferenco, tako na občinskem kot na republiškem nivoju in bi organizacijska povezanost z ostalimi deli mladine izhajala samo iz skupnih predstev ter skupnega kongresa.

Osnovni razlog za ta naš spremenljivi predlog ne izhaja samo iz dejstva, da bi bila skupna konferenca vseh mladih v izobraževanju nekoliko predimenzionirana in preveč heterogena. Dvomljiva je namreč predpostavka, da bomo študentje našli skupni jezik z osnovnošolsko mladino. Paleta, pestrost in ne nazadnje raven problematike, ki ene in druge živo zadeva, je preveč raznolika. Gre za vprašanje — povezano z reformo univerze — izgrajevanja samoupravnih odnosov na visokošolskih institucijah in vprašanja, ki izhajajo iz položaja in interesov študentstva. Po drugi strani pa sodimo, da je bojazen, da srednješolci in osnovnošolci ne bi bili sposobni izvesti samostojne politične akcije in tako imeti lastne konference, povsem odveč in bi to v končni posledici pomenilo podcenjevanje tega dela mladih. Izvršni odbor skupnosti študentov MVZ sodi, da je specifičnost problematike, interesnega zanimanja, kot tudi akcijskih možnosti ter pripravljenosti v študentskih vrstah tolikšna, da opravičuje ohranitev dosedanjih osnovnih študentskih organizacijskih oblik na visokošolskih in republiškem nivoju, kar pa se ne pomeni, da bi bila programska, organizacijska in akcijska povezanost z ostalimi deli mladih okrnjena — enotnost bi zagotovila skupna predsedstva s svojo koordinativno funkcijo in skupen plenum konferenc kot telo, kjer se bodo uresničevali temeljni interesi vseh mladih. Ne smemo namreč zanemariti določene, v prihodnje izpolnjenosti programske enotnosti, ki bo prišla do izraza v vrsti skupnih akcij, za katere bi pokazala interes dva ali več slojev mlade generacije. Pri tem bo bržkone imelo pomembno vlogo dejstvo, primarnega organiziranja študentov, ki se bo dogajalo na posameznih solah, oz. visokošolskih zavodih, letnikih in svetih letnikov, od koder bo organizacija rasla in kjer bo temeljila. Temeljno področje delovanja študentov bo na visokošolskem zavodu, kjer se bodo tudi uresničevali osnovni interesi, želje, nagnjenja in potrebe. Seve pa bo treba strogo ločiti idejno-politično ter občo študentsko aktivnost, ki se bo odvijala na visokošolskem zavodu od interesnega združevanja študentov (npr. pokrajinski klubi študentov); izvedeno bo po drugih principih in kriterijih kot npr. teritorialni princip organiziranja, izvenštudijske dejavnosti, zlasti športne, kulturne in sp. d.

Opisana razmejitev izhaja iz dileme: kaj je pravzaprav tisto, kar kaže na nujnost povezovanja mladih ljudi v posebno organizacijo. Je mar samo žar, elan in upornost mladosti, kategorije, ki prihajajo do izraza največ v tej starostni dobi? Na tej osnovi se lahko tudi vprašamo, kaj ima več skupnega mladi delavec s kolegom mladim kmetom, dijakom in študentom, kot pa ima s svojim starejšim tovarišem. Prepričani smo, da bo le spremenjena organiziranost, ki jo predlagamo, omogočila, da bomo uveljavili različne interese posameznih delov in slojev mladih.

Sheme, ki jo je pripravila ZM in ki predvideva na nivoju visokošolskih zavodov samo študentske aktivne, torej ne moremo v celoti sprejeti. Izhajajoč iz argumentov, ki smo jih navedli, predlagamo samostojno študentsko konferenco z enakim obeležjem, kot jih bodo imele ostale specializirane konference socialistične zveze mladine.

Študentje sprejemamo predlog, da naj v na novo formiranih aktivih in konferencah tvorijo najnaprednejša idejna in akcijska jedra nove organizacije mladih komunisti, ki bodo primarno gibalno revolucionarnosti v svojih sredinah.

Izvršni odbor skupnosti študentov mariborskih visokošolskih zavodov

V Mariboru, dne 17. 9. 1973

★KATEDRA★

študentski list

izdaja stalna skupščina skupnosti študentov mariborskih visokošolskih zavodov.

Ureja uredniški odbor:

Glavni in odgovorni urednik Davorin Kračun

Sekretarka uredništva Nevenka Vetrh

Rubrika Študentje in visoko šolstvo:

Tone Cerjak (urednik), Milan Kerkez, Miroslav Rebernik, Janko Siranko

Rubrika Politika in gospodarstvo:

Dušan Zbašnik (urednik), Drago Pišek

Rubrika Kultura:

Edvard Pukšič (urednik), Boris Čerpes, Adrian Grizold, Igor Kramberger

Likovnost: Sonja Mihec, Ferdo Rakuša, (fotografija), Janez Rotman,

Jasna Zbašnik

Tehnični urednik: Marjan Hanl

Lektor: Vladimir Gajšek

Katedro sofinancirajo: Združenje visokošolskih zavodov Maribor, IO SŠ MVZ, Kulturna skupnost Slovenije in SO Maribor. Uredništvo in uprava Ob parku 7, 62000 Maribor, telefon 22-004, tekoči račun 51800-678-81846. Nenaročenih slik in rokopisov ne vračamo. Cena izvoda je 2,00 din (letna naročnina 20,00 din, za ustanove in podjetja 30,00 din). Tiska ČP Mariborski tisk, Maribor.

z jasno

dušan
zbašnik

USTAVNO

opredelitev

PRIPOMBE K OSNUTKOM REPUBLIŠKE IN ZVEZNE USTAVE, KI SO JIH RAZPRAVE DALE, BODO DOLOČILE KONČNO OBLIKO NOVE, PO NAŠEM MNENJU NAPREDNE USTAVE.

Nas, ki delamo in živimo z visokim šolstvom, zanimajo zlasti vprašanje ustavnega tretmana izobraževanja, opredelitev raziskovalnega dela, status študenta ter pravice in dolžnosti, ki iz aktivnega sodelovanja v izobraževalnem procesu gredo udeležencem. Temeljna načela v slovenski ustavi pravilno vrednotijo izobraževanje, saj navajajo, da izobraževanje, razvijanje in uporaba znanosti in razvijanje kulture pa umetnosti predstavljajo bistveni dejavniki razvoja socialistične družbe, dvigajo produktivnosti dela in humanizacije socialističnih odnosov. Takšno načelno izhodišče je vsekakor upravičeno. Izobraževanje ima poleg vzgojnega še drug velik pomen. Deluje povezano in enotno z raziskovalnim delom in na ta način bistveno prispeva k razvoju določenega družbenega prostora. Tehnologija je brez izdelanega izobraževalnega sistema in uspešne organizacije raziskovalnega dela onemogočena ter majhna; je telo brez rok in glave. Zategadelj je upravičeno naše pričakovanje, da bo ustava uvrstila izobraževanje med dejavnosti posebnega družbenega interesa. Vendar vidimo, da člen 88 v oddelku Gospodarske dejavnosti posebnega družbenega interesa govori o prometu, cestnem in vodnem gospodarstvu, energetiki, stanovanjskem in komunalnem gospodarstvu, ne omenja pa izobraževanja, čeprav le-to ustvarja osnovo za racionalno odločanje na področju omenjenih družbenih aktivnosti. Člen 95 bi nas mogel pomiriti, saj govori o raziskovalnem delu tako: „Družbenopolitične skupnosti, organizacije združenega

dela ter delovni ljudje neposredno in v okviru samoupravnih raziskovalnih skupnosti zagotavljajo pogoje za razvoj raziskovalnega dela kot dejavnosti posebnega družbenega interesa s tem „...“ Vendar: zavedamo se, da sta proces izobraževanja in znanstveno-raziskovalno delo integrirani prvini enotne družbene funkcije, in ker je po našem mnenju izobraževanje v prvi vrsti dejavnost posebnega družbenega interesa, predlagamo, da ti dve komponenti vsrka tudi nova slovenska ustava.

Letošnje in lanske letošnje razprave o idejnopoličnih vprašanjih razvoja visokega šolstva (Teze) ter znanstvene raziskave in razprave so pokazale trenutno vrednost našega izobraževalnega sistema. To pomeni, da smo se zavedli nenačrtne stihijnosti izobraževanja kadrov, nizke učinkovitosti študija, neurejenih samoupravnih odnosov na izobraževalnih institucijah. Silnice bodo povzročile nastanek položaja, ko bodo konkretna kadrovska razmerja vplivala na proizvodno in družbeno strukturo ter povzročala nesorazmerja; če bo namreč primanjkovalo visokokvalificiranih strokovnjakov, potem bo njihova cena bistveno večja kot bi to bilo normalno, hiperprodukcija kadrov na nekem področju gospodarske dejavnosti pa bo povzročila, da se bodo ta področja ne glede na rentabilnost in družbene smotre pospešeno razvijala že zaradi samega pritiska kadrov.

Uzakonitev nujnosti načrtovanja izobraževalnega in raziskovalnega dela je zato temeljni pogoj za razreševanje kompleksnih vprašanj iz tega področja. Operativno, srednje in dolgoročno planiranje družbenega razvoja pa je globalen okvir, znotraj katerega naj se načrtovanje izobraževanja odvijaja pod neposredno družbeno kontrolo. Ker ustava družbeno planiranje uzakonja in v

kontekstu razčlenjuje, je prav, da spregovori tudi o tem.

Kadar skušamo opredeliti socialni vidik izobraževanja, nastopi novo nesorazmerje. Temeljna načela osnutka ustave SRS, govore, da so: „Vse vrste in stopnje izobraževanja odprte

in ob enakih pogojih dostopne vsakomur v vsem obdobju njegovega življenja in dela. Družbena skupnost si prizadeva, da so vse stopnje in vrste izobraževanja in vzgoje dostopne otrokom in mladini, ne glede na materialne in druge možnosti družine in okolja, v katerem živijo.“ Študentje ta načela enodušno podpiramo in verjamemo, da so jih tudi drugi delovni ljudje v razpravi potrdili. Izmenjave mnenj, ki so do sedaj potekale znotraj študentske skupnosti, visokošolskih zavodov in v družbenopolitičnih organizacijah pa so pokazale, da ima selekcija, kot ena izmed družbenih funkcij izobraževanja, dvojni pomen: selekcijo si lahko predstavljamo popolnoma funkcionalno, ko ustrezna višja ali nižja izobrazba odpirata dostop do „višjega“ oziroma „nižjega“ delovnega mesta itd.; je pa tudi aprioristična, kar dokazujejo zbrani podatki o socialni strukturi študirajočih. Ti povedo, da prihaja večina diplomantov iz družin uslužbencev (kar je razumljivo—boljši socialni in materialni položaj), da pa izhaja iz delavskih in kmečkih družin zelo malo diplomantov. To dejstvo ni usklajeno z razglašeniimi ustavnimi določili. Vendar „trendi kažejo, da ne moremo pričakovati hitrega zboljšanja stanja. To nas sili v absurdno ugotovitev, da bosta štipendijska in kreditna politika, pa celoten izobraževalni proces protiustavni; kaj to pomeni, je jasno. S tem v zvezi moramo ugotoviti, da nas ne more zadovoljiti 94. člen ustave SRS, ki med drugim pravi: „S sistemom štipendiranja in kreditiranja ter z drugimi načini se izenačujejo materialni pogoji za uresničevanje pravice do izobraževanja.“ Štipendijska politika, zlasti pa sredstva, ki so v ta namen na razpolago, danes in v bližnji bodočnosti ne bodo omogočala izvajanja predlaganega ustavnega načela o

enakopravnosti in enakih možnostih izobraževanja. Zaradi tega in zato, ker naša študentska sredina čuti rešitev tega vprašanja, smo predlagali svoj takojimenovani študentski amandma, ki obsega celotno aktivnost izobraževalnega sistema. Slovenski študentje smo predlagali, da se naj 94. člen ustave SRS delno spremeni in dopolni. Bistveno je, da: „Vzgojno izobraževalni proces je nujni sestavni del družbene reprodukcije, zato je aktivno sodelovanje v izobraževalnem procesu delo, v katerem sodelujejo delavci vzgojno izobraževalnih organizacij, študentje in učenci srednjih šol... Ker je študij družbeno priznana in potrebno delo, učenci in študentje enakopravno sodelujejo pri samoupravljanju v šolah in drugih vzgojno izobraževalnih zavodih in organizacijah in s tem razvijajo svoje osebnosti.“

Študentski predlog je nedvomno bolj koncizen kot osnutek ustave, ki govori o „raznih oblikah samoupravljanja“, sploh ne omenja delovnega statusa študenta (čeprav je komisija za družbenopolitična vprašanja znanosti, prosvete in idejnopolično usposabljanje komunistov pri CK ZKS v Tezah jasno opredelila to vprašanje) in tako ne daje prave ustavne osnove za postopno preseganje sedanjega neurejenega, neučinkovitega, zastarelega, dragega in družbeno premalo koristnega položaja izobraževanja in vzgoje.

Razumljivo je, da študentski predlog odpira široke možnosti za razpravo. Prej smo imenili, da sedanji položaj v znanosti, vzgoji, izobraževanju in dejavnostih, ki so z njimi povezane (štipendiranje, kreditiranje, varstvo itd.), ne daje realnih upanj v boljšo prihodnost. Zato je vsem jasno, da samo sprejetje „študentskega amandmana“ ne more dati in ne bo prineslo uspehov. Ustavna potrditev delovnega statusa študenta naj bi bila osnova, iz katere bi izhajali pri kreiranju izobraževalne in znanstveno-raziskovalne politike v prihodnje. Sodi-mo, da bi se učinkovitost študija v kratkem času dvignila do vsaj zadostne višine (danes v Jugoslaviji dokonča študij le 40 % vpisanih študentov, v Angliji npr. 86 %), spremenila bi se socialno nepravilna sestava, odprle bi se možnosti revnim pa sposobnim, pospešeno bi bilo mogoče razvijati tudi znanstveno-raziskovalno delo, seveda s spetnim usklajevanjem družbenopolitičnih ukrepov na področju vzgoje, izobraževanja in znanstveno-raziskovalnega dela.

DUŠAN ZBAŠNIK

Študentski dom

Počitnice so se končale in treba se je spoprijeti z delom. Maribor se je prebudil iz počitniškega mrtvila, vsrkal je vase stotine študentov z vseh vetrov. Mislim, da je osnovni problem večine študentov, ki niso iz Maribora, kje najti stanovanje. Nekateri so izbrskali iz naftalina že zdavnaj pozabljene strice in tete, drugi so si spet preko najrazličnejših posrednikov poiskali privatne sobice. Seveda pa pri tem ne smemo pozabiti na študentski dom kot eno najbolj običajnih variant bivanja študentov iz drugih krajev.

Mariborski študentski dom je lociran ob parku in ga sestavljajo trije bloki I in II za moške stanovalce ter III za ženske in poročene pare. Dom razpolaga z 664 ležišči, od tega 404 za študente, 254 za študentke in 6 ležišč za zakonce. Sobe so dvoposteljne z vso potrebno opremo. V kletnih prosotrih doma imajo svoj sedež vse študentske organizacije od Izvršnega odbora skupnosti študentov visokošolskih zavodov, Katedre, pa do študentskega servisa. Nedvomno je študentski dom center študentskega življenja in dogajanja, saj je tu zbrana največja masa študentov.

In kako postati stanovalci doma? Ob koncu vsakega študijskega leta je objavljen razpis za sprejem v dom. V dom so lahko sprejeti redni študenti mariborskih visokošolskih zavodov. Komisija za sprejem v dom upošteva premoženjsko stanje prosilca (dohodek na družinskega člana ne sme presegati 900 din), učni uspeh in oddaljenost od Maribora. Pri starih prosilcih komisija upošteva tudi obnašanje v domu v preteklem študijskem letu. Prednost pri sprejemu imajo kandidati, ki so doma iz tistih področij SR Slovenije, od koder je podoprečno število študentov. Študentje iz drugih republik so sprejeti v dom le, če v republiki iz katere prihajajo, ni študijskih smeri, ki so v Mariboru.

Zal pa ima študentski dom premalo kapacitet, da bi lahko sprejel vse prosilce, saj je bilo letos zavrženih čez 250 prosilcev; ali skoraj vsak tretji. Prošnje za sprejem v dom obravnava komisija pri Združenju MVZ, ki jo sestavljajo predsedniki materialnih komisij na posameznih šolah, predsednik materialne komisije pri IO in upravnik doma. Kdor je bil sprejet v dom, se mora ravnati po domskem redu, ki zahteva med drugim mir v domu in okoli njega po 21. uri, dovoljuje obiske med sploma od 6. do 23.30 ure in najstrožje kaznuje prenočitve tujih oseb. Edina delovna obveznost stanovalcev je opravljanje dežurne službe, ki je sicer precej dolgočasno, vendar potrebno opravilo.

V vsakem nadstropju je „svobodna“ čajna kuhinja, kjer lahko vsak preizkusi svojo kuharsko genialnost. Kdor nima veselja do kuhanja, se lahko hrani v menzi v bloku II, kjer lahko dobi poceni in okusno pripravljeno kosilo. Ker pa je menza premala, da bi zadostila vsem potrebam, precej stanovalcev je v samopostrežni restavraciji Center. V upravi doma dobite bloke po ceni 10 ND za kosilo in 5,30 ND za večerjo. Bloki so brez datumov, pa lahko po seznamu, objavljenem na oglasnih deskah, ugotovljate, kdaj je kosilo užitno. Kajti treba je omeniti, da je hrana v Centru precej na psu. Vendar pa bo v kratkem dograjen prizidek k bloku II, kjer bo našla svoj prostor študentska menza in bo kroničen problem študentske prehrane v Mariboru vsaj delno rešen.

Kaj pa zabava v domu? Razen privatnih „proslav“ je zabave bolj malo, lahko hodite gledat televizijo, za katero pa vsi vemo, da ni preveč zanimiva. Tu in tam organizira domska skupnost izlete, od katerih so najbolj priljubljeni tisti v vinorodne predele naše domovine.

Za stanovalce, ki se radi razgibavajo, so na razpolago trikrat na teden od 20. do 24. ure telovadnice Partizana poleg bloka I. Še letos pa bodo morda dograjena tudi zunanja igrišča za košarko in odbojko, ki jih bodo lahko uporabljali stanovalci 20 ur na teden. Potekajo pa tudi pogovori o uvedbi „abonmaja“ v kopalšču Pristan.

V kratkem, predvidoma 29. XI., bo dograjena nova depandansa, v kateri bodo stanovali asistenti MVZ in postdiplomski študenti. V spodnjih prostorih pa se bodo vgnezdile vse študentske organizacije, ambulanta, in dvorana za prireditve, ki smo jo tako pogrešali.

REBERNIK MIK

Zakaj študentu delovni status v novi ustavi?

Če izhajamo iz predpostavke, da je delo poraba časa in energije, ki nam daje določene rezultate, in to prenesemo na študijski proces, nam postane jasno, da je študij delo. Tudi če gledamo z vidika samega študijskega procesa, kjer sodelujeta profesor in študent v odnosu subjekt-subjekt in je dejavnost profesorja na tem področju že družbeno priznana delo, ne vidim razloga, da se to ne bi priznalo tudi študentu, posebej zdaj, ko samoupravljanje in neposredno upravljanje ni več le pravica, ampak tudi dolžnost vsakega delavca v naši družbi.

Seveda je jasno, da statusa študenta ne moremo kar tako določiti, vsaj dokler ne vemo, kaj je študent. Če mislimo, da je študij delo, potem je študent tista oseba, ki to delo v redu opravlja, se pravi, da redno in zadostno izpolnjuje študentske pogoje. Nekateri profesorji so mnenja, da študentje ne morejo sodelovati v upravljanju zaradi kratkotrajnosti njihovega bivanja na šoli (povprečno 6,7 let na ljubljanski univerzi in 3,6 let na visokošolskih zavodih), vendar se vprašujemo ali ne bi morali tedaj tudi delavci v delovnih organizacijah čakati, recimo 5 let, preden bi lahko začeli sodelovati pri upravljanju. Ko smo določili, kaj je študent, moramo razmisliti tudi o pravicah in dolžnostih študentov in profesorjev, ki izhajajo iz dela. Nedvomno je, da so dolžnosti različne; profesorjeve so določene s pogodbo o delovnem razmerju in s samoupravnimi akti, za študente pa velja, da morajo biti študenti, kot smo jih že definirali. Če izhajamo iz tega, da imajo vsi delovni ljudje v neki delovni organizaciji enake pravice, bi jih morali imeti tudi študentje, vsaj pri upravljanju po tripartitem sistemu študentje-profesorji-zainteresirane družbene skupnosti (gospodarstvo, kar izhaja iz novega sistema finansiranja visokega šolstva in realnega razvoja družbenih odnosov. Jasno je, da študentje ne bodo mogli odločati o znanstvenem procesu, ker imajo premalo znanja, vendar ne vidim razloga, da ne bi sodelovali pri oblikovanju pedagoškega procesa, saj so v njem aktivno udeleženi. Problemi take vrste izvirajo iz preteklih in tudi sedanjih odnosov na visokošolskih zavodih pri nas, ki so glede na stopnjo razvitosti družbenih odnosov v ostalih dejavnostih še vedno konservativni, mnogokrat hierarhični in tudi v sebi kljub težnjam po razvoju ne razvijajo tako hitro kot odnosi v družbi. Mislim, da bi bilo nujno, ko bi z odločno akcijo naprednih sil v visokem šolstvu dosegli izboljšanje odnosov med profesorji in študenti, odpravo akademske vzvišenosti in neposlušnosti za probleme študentov, uzakonjenje delovnega statusa študenta v novi ustavi in dejstvo, da bi se izobraževanje definiralo v ustavi kot dejavnost posebnega družbenega pomena. To je potrebno zato, ker se pripravlja nov sistem finansiranja visokega šolstva, ki bi ga finansiralo gospodarstvo na podlagi družbenih dogovorov in samoupravnih sporazumov. Lahko bi prišlo do problema pomanjkanja sredstev, pa tudi do nazadovanja raziskovalne in teoretske

dejavnosti, saj obstaja nevarnost, da bi se celotno visoko šolstvo spremenilo v servis gospodarstvu. Dejavnosti posebnega družbenega pomena so v osnutku ustave SR Slovenije definirane kot tiste, ki so nujno potrebne za to, da lahko delovni ljudje nemoteno in na najboljši način zadovoljujejo svoje potrebe. Menim, da je izobraževanje eden od bistvenih pogojev za zastojo.

Seveda bi morali hkrati z reformo univerze reformirati tudi srednje šole, predvsem strokovne, da bi se že v njim mladi izobrazili in naučili upravljati, saj jim danes tega manjka; ko pridejo v podjetje, niso pripravljeni na aktivno udeležbo v procesu upravljanja.

Jani Siranko

Problemi študentske prehrane v Mariboru

Zaradi splošnega dviga življenjskih stroškov in cen prehranbenih artiklov se je maja letos pri nas pojavil problem študentske prehrane. Doslej so se študentje hranili pretežno v samopostrežni restavraciji Center, ta pa je maja letos hotela dvigniti cene za skoraj 50 %, kar pa je po mnenju republiške izobraževalne skupnosti, ki regresira študentsko prehrano, absolutno preveč. Do dogovora o realnem povišanju cene ni prišlo in tako verjetno ne bo prišlo do obnovitve pogodbe, ki jo ima republiška izobraževalna skupnost s samopostrežno restavracijo. Združenje MVZ, uprava študentskih domov in materialna komisija pri IO SS MVZ so iskale ustrezno rešitev. Najprej so pomislili na klub UJV v Marčičevi ulici. Sekretar sekretariata za notranje zadeve SRS tovariš Orožen je takoj pristal na to, da bi z razširjenjem kapacitet kuhinje kluba, kar bi sofinansirala republiška

izobraževalna skupnost, omočili študentsko prehrano, vendar se je kasneje izkazalo, da so prostori kluba pretesni za tako veliko število študentov.

Potem so se na združenju dogovorili takole: v depandansi študentskih domov, ki jo sedaj gradijo, bodo namesto predvidene zajtrkovalnice opremili kompletno kuhinjo s kapaciteto približno 450 kompletnih dnevnih obrokov. Zajtrkovalnico bodo spremenili v jedilnico, avlo depandanse in po potrebi še bife v študentskem domu, tako da bo prostora za 130 ljudi. Vse to bo gotovo hkrati z depandanso 1. decembra. Sredstva za izgradnjo so že na razpolago. Takoj zatem pa bi morali zaradi pričakovanega povečanja števila študentov zgraditi jedilnico, ki bi naj bila v novi polkletni stavbi (10 x 20 m), zgrajena bo vzhodno od ŠD 2. Povečali bi tudi kapacitete kuhinje, 600 do 1000 kompletnih obrokov dnevno, kar bi zadostovalo potrebam, dokler ne bi bili izgrajeni predvideni novi študentski domovi na levem in desnem bregu Drave, kjer bi sočasno gradili še dve kuhinji, eno na levem, drugo na desnem bregu. V eno od teh bi se preselile kuhinje iz študentskih domov v Tyrševi, tam pa bi ostala le razdelilna postaja.

Tako bo verjetno uspešno rešen problem študentske prehrane. Do 1. decembra letos bodo študentje še naprej jedli v Centru, čeprav po višjih cenah.

JANI SIRANKO

Visoko šolstvo na norveškem

IRENA KNEHTL

Z letom 1970 ima Norveška štiri univerze: v Oslu, Bergenu, Trondheimu, Tromsu in 6 visokih šol (za arhitekturo, ekonomijo, telesno vzgojo in šport, agronomijo, veterinarstvo in teologijo). Te številke dobe svoj pomen pravzaprav šele potem, če vemo, da ima danes Norveška 3,7 milijonov prebivalcev.

Povejmo na kratko nekaj o izobraževalnem sistemu nasploh: Že leta 1739 je bilo uvedeno obvezno šolanje po vsej deželi. Od leta 1969 je obvezno 9-letno šolanje. Zatem se Norvežan odloči za poklicno šolo ali drugo srednjo šolo. Ta mu daje splošno teoretično znanje. Norveška „gimnazija“ je osnovana na 9-letnem ali celo 10-letnem šolanju in daje splošno srednješolsko izobrazbo, vendar dveh različnih smeri, in to „examen artium“ ali „eksamen fra ekonomisk gymnes“. Priprave za končni izpit ene ali druge smeri trajajo 3 leta. Po teh izpitih dobi Norvežan formalno pravico za vpis na univerzo, toda ne za študij, ki bi si ga želel izbrati. Izbira smeri študija na univerzi je odvisna od končane smeri v srednji šoli.

Za norveški izobraževalni sistem je značilno, da ima preveč poklicnih šol, ki ne dajejo akademskega naslova — čeprav traja študij sedem let — vendar pa zagotavlja Norvežanu solidno mesto v družbi.

UNIVERZA V OSLU

Univerza v Oslu je največja s povprečno 18.000 študentov letno. Ustanovljena je bila 1811 in je pričela z delom jeseni 1813 s 17. študenti in 6. učitelji. Že 1852. leta je imela 30 učiteljev in 550 študentov.

1960. leta je dozorel „projekt Blindern“, ko so zatem zgradili ogromno študentsko naselje in univerzo zunaj mesta. Danes sestavlja univerzo v Oslu sedem fakultet: teološka, pravna, medicinska, za zgodovino in filozofijo, za matematiko in naravoslovje, stomatologijo, družboslovje. Le vsak tretji študent je ženskega spola, kar kaže na to, da je študiranje na Norveškem „moška zadeva“.

Eksplodirajo študija povzročajo tudi mestnim občinam v Oslu sive lase, še bolj pa stortingu (parlamentu), saj je univerzitetni kampus zgrajen le za 10 do 12.000 študentov. Prav zaradi tega so poostriili pogoje pred vpisom na univerzo: že v srednji šoli.

Univerza v Oslu je državna univerza, ki ima precejšnjo stopnjo avtonomije. Vse stroške, vključno stroške raziskovalnega dela, financirajo iz državnega budgeta.

Na univerzi je zaposlenih 2.508 učiteljev, raziskovalcev in administracije.

Poglejmo sedaj nekaj podatkov iz leta 1970 o številu študentov in učiteljev:

fakulteta	teologija	pravo	medicina	umetnost	matem. naravosl.	stoma- tologi- ja	družbo slovje
učitelji	13	43	267	238	427	110	155
študentov	100	2050	1150	6350	2900	400	3950

Skupno 1.253 učiteljev in 16.900 študentov. Na enega učitelja pride tako 13,5 študentov.

Univerzitetni proračun znaša približno 216 milijonov norveških kron, 34 milijonov je namenjenih za investicije

(novogradnje itd.). Letni stroški študentovega študija, ki ga krije država, je 10.100 norveških kron.

Rektorja, ki je predsednik senata, volijo vsakič tri leta. Senat sestavljajo še prorektor, dekani fakultet, predstavniki učiteljev in študentov; predstavnik iz neučiteljskega kadra je na sejah senata prisoten kot opazovalec. Senat se ukvarja z vsem, kar sodi v univerzitetno politiko.

Fakultete so odgovorne za planiranje, izpitni režim in učiteljske zadeve. Vsaka fakulteta izvoli dekana in prodekana. Fakultetni svet je najvišji fakultetni organ, ki ima svoj fakultetni komite za pripravo predlogov oz. prehodne raziskave in poizvedovanja.

Dalje se fakultete delijo na manjše enote z različnimi imeni: segajo od inštitutov do laboratorijev, ki se ukvarjajo z raziskovalnim delom, dajejo napotke za posamezna področja študija, opravljajo svetovalno funkcijo za študente. Vsak inštitut ima svoj proračun, nekateri inštituti pa se delijo na še manjše enote z različno vrsto samostojnosti.

Nekaj o administraciji:

Vodi jo tajnik, ki ima pomočnika. Nekatere fakultete imajo, tam kjer je to potrebno, svojo administracijo. Ogromni „Administration Building“ se deli na več oddelkov: finance, 6 fakultetnih sekretarijov, oddelke za informacije, izobraževanje, personala, tehnične službe, služba za razvoj, nabavo in oddelke, ki se ukvarja s programiranjem oz. organizacijo administracije. Prav tako ima univerza svojo zdravstveno službo. Mednarodna poletna šola ima svoj sekretariat.

Študijsko leto se prične nekje med 20. avgustom in 5. septembrom. Traja od 12. do 16. tednov predavanj, poleg tega ima študent dodatni čas za samostojni študij in raziskave — vse to še pred zaključkom semestra. Poletni semester prične 15. januarja in spet traja 16 tednov predavanj, nato spet čas za samostojni študij in raziskovalno delo. Poleti organizira univerza Mednarodno poletno šolo, ki zajema vrsto različnih in aktualnih tem.

Vsi študentje pa morajo do diplome opraviti poseben izpit iz filozofije (razen tistih, ki študirajo filozofijo).

Podobno kot v Oslu, je organizirana tudi univerza v Bergenu, ki je bila ustanovljena 1946, leta in univerza v Trondheimu (1964), ki ima danes poprečno 2880 študentov.

PROJEKT TROMS — ARKTIČNA UNIVERZA

že lep čas razburja norveško javnost in je predmet vročih diskusij.

V septembru leta 1972 je norveški kralj Olav V. odprl četrto norveško univerzo v Tromsu, v severni Norveški, 220 milj za severnim tečajnikom.

Zakaj ustanoviti univerzo prav v Tromsu? To se boste vprašali tudi vi. Je res to kraj za akademski študij in raziskovalno delo?

Ko je bil razglašen projekt Troms, so mnogi „eksperti“ zmajevali z glavami in najprej dejali, da je vendar ceneje razširiti in dopolniti že tri univerze v Oslu, Bergenu in Trondheimu.

Toda zadeva je bila globlja!

Jasneje bo, če vemo, da je Troms področje, ki je zaostajalo za splošno stopnjo razvoja, z malo industrije in maloštevilnim (44.000) in neizobraženim prebivalstvom. Najhuje je bilo, da je bilo predvsem v zadnjih letih opaziti izrazito migracijo na jug. Problem je bil tako resen, da so o tem razpravljali v stortingu (parlamentu). Ključ do rešitve so bili — mladi ljudje! Spremeniti moramo življenjske pogoje in jih napraviti dovolj „atraktivne“ za mlade ljudi, da bodo hoteli tam živeti in tudi ostati. In kaj je primernejše kot ustanoviti univerzo! To pomeni razširitev komunikacijske mreže, bolnišnice, nove gradnje itd., pomeni pa tudi razvoj visokega šolstva na daljnem severu. Tako so razmišljali člani stortinga dvajsetih političnih strank, kolikor jih je danes, na Norveškem.

In k sreči, pravijo sedaj Norvežani, da deželo le vodijo politiki in ne akademiki, kajti vedeti moramo, da je projekt Troms že od vsega začetka en sam boj med politiki in akademiki.

Veliko jih je namreč še sedaj, ki se vprašujejo zakaj, in še več jih je, ki pravijo, da je popolna norost ustanoviti univerzo pri temperaturi, ki je običajno globoko pod ničlo, za severnim tečajnikom. Kateri profesor, ki da količjak nase, bi hotel živeti tukaj, v norveški Laponski pa hodil predavat na takšno razdaljo kot je Oslo—Rim (tolikšna je razdalja Oslo—Troms) in kjer pozimi dva meseca sonce sploh ne vzide?

In kljub vsemu je danes Troms najsevernejša univerza na svetu, z raziskovalnimi institucijami iz pomorstva, biologije, medicine, psihologije, meteorologije, astronomije, poljedelstva in z učiteljskim ter edino specializirano šolo za ribištvo.

In kljub vsemu ima univerza Troms danes 400 študentov! Že leta 1980 pa jih bo imela predvidoma 3.000!

Ob dnevnem spremljanju tiska prebiranju študijskega gradiva, v razpravah o gospodarskih in političnih dogodkih doma in po svetu se nam porajajo najrazličnejše misli in najrazličnejša vprašanja. DAN za dnevno smo pričeli dogajati, ki pozitivno ali negativno vplivajo na zaplet in razplet odnosov v narodnem in mednarodnem obsegu. Temu botrujejo najrazličnejši interesi, ki so diferencirano prisotni v vseh družbenih sredinah.

Sestavni del, dejavnik in cilj te neskončne predstave je hiter gospodarski razvoj, ki se najpogosteje izraža v povečevanju materialnega bogastva in vojne moči. Posledica tega je neprestano uveljavljanje ekonomskih principov ekonomičnosti, produktivnosti in rentabilnosti, ki jih dosegajo z vedno novimi racionalizacijami proizvodnje, novimi sistemi upravljanja in vodenja ter koordiniranjem vseh aktivnih dejavnikov. Narodno gospodarska politika pa se na podlagi rezultatov, ki jih dobiva s permanentnim preučevanjem vseh dogajanj, sprti prilagaja nastali situaciji.

Osnovne cilje, ki sem jih skušal uvodoma na kratko prikazati, dosegajo ljudje na različnih delih sveta na zelo različne načine, kar izhaja iz raznolikosti družbenoekonomskih sistemov in stopnje družbeno ekonomskega razvoja po posameznih državah.

Kot slehernemu, ki opazuje svet okoli sebe, so se tudi meni porajala različna vprašanja, kar je privedlo do tega prispevka in pridružitve tistim, ki svoja razmišljanja posredujejo javnosti preko študentskega lista.

Kakšna je pravzaprav razlika med demokracijo in anarhijo? Kako se razlike enega in drugega pojavljajo v obnašanju posameznika in celotne družbe? Kaj pogojuje in kakšne posledice ima na razvoj anarhičen ali demokratičen sistem proizvodnje, delitve, menjave in potrošnje dobrin?

ANARHIJA: beseda grškega izvora, ki pomeni stanje v družbi brez zakonov in oblasti; v posploševalnem pomenu pa nered, zmeda, brezpravje in razbrzdano. Tako je npr. **ANARHIJA PROIZVODNJE** značilna za kapitalistični družbeni sistem, ki temelji na zasebni lastnini proizvodnih sredstev. Posamezni proizvajalci so povezani med seboj le posredno, preko trga. Blago proizvajajo izključno za prodajo na trgu in s profitnim (dobičkonosnim) motivom. Ker proizvodnja ni vnaprej programirana, prihaja anarhija najpogosteje in najostreje do izraza v ekonomskih krizah. Ravno zaradi posledic in vzrokov (omenjeni že v uvodu) prehaja razviti kapitalistični svet v fazo „državnega kapitalizma“, ki ga izvaja z vse intenzivnejšim posredovanjem državnega aparata v gospodarstvu.

DEMOKRACIJA pa pomeni politično ureditev, kjer pripada najvišja oblast ljudstvu. Za realizacijo načel demokracije je potrebna višja razvojna stopnja družbe (splošna izobraženost, kulturna raven, osebna in družbena zavest in delovna disciplina najširših družbenih slojev). Če sta glavni značilnosti tega sistema enakost pravic in odločanja ter podrejanja manjšine večini, potem je jasno, da morajo delovati omenjene pravice na vseh ravneh odločanja, ne glede na to ali gre za neposredno ali posredno obliko demokratičnega odločanja. Pri neposredni obliki demokratičnih odločitev je najpomembnejši pogoj znanje in visoka kulturna raven posrednih in neposrednih proizvajalcev. Pri drugi omenjeni obliki to je pri posrednem

odločanju pa so potrebne še večje moralne in politične kvalitete izvoljenih predstavnikov.

Povzeto po Marxu oz. marksistični teoriji, je demokracija le oblika države in razrednega gospodarstva; najvišja oblika demokracije v razredni družbi je socialistična demokracija. Figurativno pomeni to znova družbeno enakost, predvsem enakost pravic.

V tem ima osnovo tudi demokratični centralizem, ki pomeni posebno obliko centralizma in osnovno organizacijsko načelo komunističnih partij. Konkretno povedano, demokratični centralizem zahteva voljenje vodilnih organov od spodaj navzgor, strogo disciplino, podrejanje manjšine večini, kritiko in samokritiko znotraj partij ipd.

Ce upoštevamo današnje pogoje blagovne proizvodnje to je proizvodnje za trg, velikost ponudbe dobrin, razmerja med posameznimi nacionalnimi ekonomijami, elastičnost povpraševanja, odnose med ponudbo in povpraševanjem ipd., vidimo, da je izbira pravih odločitev včasih prava umetnost.

Ureditev družbeno-ekonomskega sistema in razmere, v katerih deluje gospodarstvo, zahtevajo od vseh družbenih dejavnikov veliko budnost, stalno spremljanje stanja in sprememb, ki nastopajo kot posledica razvoja. Za vsako družbo je pomembna ugotovitev realnega stanja. Prva naloga je torej v tem, da ugotovimo, s kakšnimi sredstvi in viri razpolagamo. To je prvi problem, ki ga moramo rešiti, če se hočemo izogniti nepotrebnim tveganjem in napačnim odločitvam. Druga faza je postavljanje ciljev. Ti morajo temeljiti na analizi stanja, ki naj obsega preučitev vseh proizvodnih faktorjev in drugih pogojev, od katerih je odvisen uspeh našega dela. Postavitvi ciljev sledi politika izvajanja. S politiko izvedbe določimo metode in načine za realizacijo postavljenih ciljev, razporedimo proizvodne faktorje in določimo način kontrole. Sprotna kontrola je namreč brezpogojno potreben sestavni del vsake dejavnosti, ker edino tako lahko pravočasno ugotavljamo pravilnost, ekonomičnost in rentabilnost.

Ves delovni proces od proizvodnje preko razdelitve in menjave do potrošnje predstavlja zaokroženo celoto. In kakor hitro nastopijo motnje v katerikoli fazi dejavnosti, se le-te zelo hitro razširijo na ves delovni proces. Motnje v gospodarstvu nadalje močno in odločilno vplivajo na celotno družbeno življenje, povečujejo nezadovoljstvo, padata morala ljudi in delovna disciplina, povečuje se stopnja kriminala itd. Takšno stanje pa zahteva odločno intervencijo vseh družbenih organov in institucij, ki so za to zadolžene. Iz tega lahko razberemo zelo pomemben dejavnik to je natančno in ekspeditivno informiranje, ker edino na podlagi točnih podatkov lahko ugotavljamo dejansko stanje in sestavimo program intervencije.

Zavedam se, da marsikomu nisem povedal nič novega. To tudi ni moj namen. Teh nekaj dejstev sem deloma navedel zato, da bi na podlagi njih polemiziral o odnosih med demokratičnim in anarhičnim sistemom. Ravno tako nisem imel namena, da bi sestavek bleščal ne vem kako strokovno. To bi namreč bilo zelo težko, ker je problematika preobširna, da bi lahko na toliknem prostoru temeljiteje obdelal posamezna področja in s tem pripomogel k večji jasnosti navedb.

1. Med demokratičnim in anarhičnim sistemom organizacije gospodarstva obstajajo bistvene vsebinske razlike.

2. Demokracija predstavlja višjo stopnjo organiziranosti družbe, za katero je značilno aktivno udejstvovanje vseh članov družbe pri upravljanju in vodenju podjetniške in narodno-gospodarske politike. Tak način dela postavlja veliko zahtevo do vseh, od ne kvalificiranih in najneposrednejših proizvajalcev do doktorjev znanosti in najvišjih predstavnikov družbene oblasti.

3. Zaradi družbenega principa upravljanja temelji opisani sistem na povsem drugačni osnovi kot v anarhičnem gospodarstvu. V demokratični družbi morajo biti vsi delavci dovolj razgledani, pošteni, kulturno izobraženi, osebno in družbeno zavedni. V nasprotnem primeru je namreč uveljavljanje principa samoupravljanja zelo težko, ker nekateri ne bodo sposobni pravilno odločati, drugi pa bodo lahko izkoriščali njihovo nevednost ali nezainteresiranost. Do željenih rezultatov bo prišlo v taki družbi le, če bodo vsi prizadeti dovolj izobraženi, kritični, samokritični in zvesto disciplinirani. V kolikor ta faktor ne nastopa v polni meri, je nujno potrebno, da se sistemske rešitve prilagodijo trenutnemu stanju; zavestni dejavniki pa morajo vlagati vse napore v ustvarjanje primerne baze. Ti dejavniki so predvsem družbeni organi, institucije in druge družbene organizacije. Prvo mesto mora na vsak način dobiti vzgoja ljudi v demokratičnem duhu.

4. Prilagoditev sistema. Kaj sem mislil s tem in zakaj poudarjam prilagoditev trenutni situaciji? Splošno znana je zahteva po skladnosti in enakomernem razvoju proizvodnih sil in proizvodnih odnosov. Vsak urejen in načrtno organiziran sistem dela je pogojen še s točno ugotovitvijo stanja, ki je osnova za nadaljnje delo in dosledno izvajanje načrtnih politik. To pa je možno le, če imamo dobro organizirano kontrolo, če deluje princip samokontrole pa učinkovit in ekspeditiven mehanizem obveščanja in sankcije kršitev. V primeru, da ne obstaja „primerna družbena baza“, ki bi omogočala dosledno izvajanje demokratičnih načel, se pojavlja velika nevarnost nastopanja anarhičnih elementov.

5. Iz točke 4. vidimo, da zahteva demokratično urejen sistem izredno spoštovanje začrtanih smernic, dosledno izvajanje postavljenih nalog in spoštovanje ukrepov družbenih organov.

6. Bistvena komponenta razvoja demokratične družbe je prioriteta interesov. V opisanih okoliščinah in pogojih dela morajo brezpogojno prevladovati skupni oziroma družbeni interesi, kajti v nasprotnem prihaja do izkrivljanj in neučinkovitosti sistema. Z drugimi besedami to pomeni, da demokratizem ne sme poznati egoizma, sadizma, izigravanja položajev, potrošniške miselnosti in podobnih pojavov, ki imajo običajno usodne posledice na medsebojne odnose vseh delovnih ljudi in v končni fazi na uspeh dela.

7. Pri demokraciji moramo nadalje razlikovati pojem upravljanja od vodenja na podjetniški ravni. Medtem ko upravlja podjetje ves delovni kolektiv, je za vodenje oziroma izvajanje sklepov zadolženo vodstvo podjetja. Po sprejetju poslovne politike je prostor le še za manjše korekture

glede tehnike izvajanja in za sprotno kontrolo, ki temelji na točnem in hitrem medsebojnem obveščanju. Neumestno pa je vsako razpravljanje med sodelavci o stvareh, za katere so se že opredelili.

8. Za uspeh je zelo pomembna dosledna realizacija sklepov. Nekateri praktiki pravijo, da je boljša še tako slabo pripravljena organizacija, ki pa je dobro izvedena, kot pa dobro postavljena in slabo izvedena organizacija.

9. Iz dosedanjih ugotovitev vidimo, da ima odločilno vlogo pri upravljanju višina družbenega standarda, ki je temeljni kamen in pogoj za demokratični družbeni sistem.

10. Pomembno vlogo pri vsem tem igrajo tudi zunanji vplivi in delovanje najrazličnejših sil z nasprotujočimi tendencami. Do njih nikakor ne smemo ostati imuni in podcenjevati njihov vpliv na dosežke dela.

11. Kot zadnji sklep in odgovor na naslov pa bi lahko povedali še tole: očitne so mnoge prednosti demokracije pred anarhijo. Iz njih vidimo, da je od anarhije do demokracije zelo daleč. V primeru, da pozabimo in izpustimo samo enega izmed naštetih dejavnikov, pa je v obratni smeri od demokracije do anarhije lahko zelo kratka pot.

TROP IVAN

Mladinski raziskovalni tabor v Genterovcih

V začetku julija je bil mladinski raziskovalni tabor v Genterovcih, ki je zbral in obdelal gradivo za socialno-geografsko študijo treh krajev: Mostje, Genterovci in Kamovci.

Ti trije so bili izbrani zaradi dveh razlogov:

1. po normativih, s katerimi določamo ali je kraj razvit ali ne, so ti kraji med slabše razviti;

8. na tem področju živi narodnostno mešano prebivalstvo, predvsem Madžari, Slovenci in tudi Hrvatje.

Potrebno gradivo za študijo smo zbrali s kartiranjem in anketiranjem. Kartirali smo kulture in hiše, pri hišah pa označili, če so stare, nove oz. adaptirane. Z anketo pa smo ugotovili demografsko strukturo prebivalstva, migracije, usmerjenosti in obseg kmetij in njihov perspektivni razvoj, zanimali smo se tudi za sodelovanje med zadrugo in kmeti. Posebna skupina vprašanj pa je bila namenjena raziskavi posebnih elementov, ki se pojavljajo v prostoru naseljenem z več nacionalnostmi. V tem članku bi rad prikazal ugotovitve, kako je rešeno sožitje na enakopravnih odnosih med Madžari in Slovenci.

Z anketo smo zajeli 675 prebivalcev (387 t. j. 56,2 % je Madžarov, 288 t. j. 42,3 % je Slovencev). Model je majhen, kar je potrebno upoštevati, če hočemo dobljene rezultate posplošiti za celotno narodnostno mešano območje.

Stopnja izobrazbe nam pove dvoje: kako se prebivalci izobražujejo in kakšne zahteve lahko pričakujemo, da jih postavi določena izobrazbena struktura. Lahko rečemo, da imajo skoraj vsi prebivalci dokončano osnovno šolo. Ker pa je demografska struktura neugodna – večina prebivalstva je starejša od 40 let, – imajo vsi ti samo slovensko ali samo madžarsko osnovno šolo, kar pomeni slabše znanje nematerinega jezika. Vendar govorijo Slovenci na delovnem mestu dosti tudi madžarsko, kar je posledica večjega števila Madžarov. Uvedba dvojezičnega solstva je to spremenila, sedaj se lahko vsi nauče obeh jezikov. Takšen pouk ima svoje koristi, pa tudi slabosti.

Prebivalci obeh narodnosti se lahko enakopravno vključujejo v slovenske poklice in srednje šole, kar pomeni, da se lahko izboljša

izobrazbena struktura pri obeh narodnostih. Da bi pospešili izobrazbo, so na voljo tudi stipendije, ki doslej še niso bile popolnoma izkoriščene.

Slabost pa je večja obremenitev dijakov. Saj poslušajo prve štiri razrede snov pol v enem pol v drugem jeziku, pozneje pa je razmerje: 70 % slovenski jezik in 30 % madžarski. Da bi olajšali vključitev v šolo, so uvedli obvezno predšolanje. Tudi urnik (oz. število ur posameznih predmetov) je prilagojen specifičnosti pouka. To sicer pomaga, vendar je šola kljub vsemu napornejša od enojezičnega pouka.

Zanimalo nas je tudi, če je mogoče sporazumevanje v obeh jezikih pri vsakodnevni oz. občasni srečanju. Vprašanje je bilo zastavljeno tako: kje kupujete prehrano in v katerem jeziku se sporazumevate? Zanimali so nas stiki pri nakupu prehrane, pri manjših in večjih nakupih, pri obrtnikih in gostinskih lokalih ter pri zdravniku in živinozdravniku. Vsi odgovori so pokazali, da so mogoči vsi stiki v materinem jeziku, t. j. v slovenskem ali madžarskem jeziku. S tem v zvezi nastopi vprašanje prostega časa in kako ga preživijo.

Večina prebivalstva je še kmetijska in nima dosti prostega časa. V glavnem berejo časnike (sorazmerno dosti verskih časopisov), skoraj vsi imajo radijski, sprejemnik, nekatera gospodinjstva pa tudi še televizor. Drugače pa večjih kulturnih potreb nimajo. Res je tudi, da jih v treh obdelanih vaseh niti nimajo kje zadovoljiti, povezava z Lendavo pa je preslaba, da bi bile same prireditve v Lendavi dovolj privlačne.

Enakopravnost dveh narodov je torej dosežena. Na vseh področjih je veljavna uporaba obeh jezikov. Problem pa je, ker se mladi, ki končajo poklicne oz. srednje šole, ne vračajo. Z ekonomskega stališča so ti kraji nezanimivi. Zato bodo potrebne večje vloge v ekonomski razvoj krajev, ker počasi že grozi razselitev prebivalstva po Sloveniji.

Igor Kramberger

Opomba:

1. Poročilo skupine za izobraževanje, kulturo in promet: M. Gojak, B. Novšak, avtor članka

Premislek o dosedanjem delu

Ko skušamo najti družbeni in politični pomen študentske organizacije, se nemalokrat zaustavimo pri opredeljevanju praktičnih nalog, ki jih takšna organizacija ima. Seveda nas to vodi v razparceliranje celovitosti dela, analitik pa se lahko s takšno metodo docela izgubi ter ne more predstaviti resnične dejavnosti študentske skupnosti.

Zatorej smo se med dosedanjim delom zatekali večinoma k kontroli vsebine našega dela. Vendar je tudi to puščalo v nas turoben občutek, da ne opravljamo svoje dolžnosti tako, kot smo se dogovorili. To je razumljivo, saj pri aktivnostih na kulturnem, ideološkem, političnem, športnem in socialnem področju in upoštevanje dejstva, da kljub množičnosti študentske skupnosti izvajajo postavljene naloge le redki posamezniki, drugega tudi ne more biti. To je venomer vzpodbujalo razprave o motivaciji za delo v študentski skupnosti, o ciljih in načinih aktiviranja študentov ter o reorganizaciji skupnosti. Vendar lahko brezplodnost teh izmenjav mnenj opravičimo z dejstvom, da mora že sama prisotnost v izobraževalnem procesu, ki sproti postavlja subjekte pred odločitve o materialni, socialni, kulturni, politični in idejni strategiji, biti dovolj velika stimulacija oz. motivacija za angažiranje. Ker si ne moremo predstavljati sodobnega študijsko-raziskovalnega procesa, v katerem bi bilo delo in življenje tako funkcionalno urejeno, da ne bi vzpodbujalo študentske sredine v neposredno akcijo. Govorimo lahko o integriranosti študijskega, raziskovalnega ter „izven študijskega“ dela. Sodoben razvoj namreč ne dopušča ostrega ločevanja študijskega dela in drugih oblik prizadevanj. Študij daje ideologijo, politika ima socialni, raziskovalni in študijski pomen.

Na ta način postaja nerazumljivo, da kljub vsemu delo v študentski skupnosti ni množično. Danes lahko opredelimo študentska prizadevanja kot delo idejne in akcijske sredine, jedra, ker le to funkcionira kontinuirano. Občasna angažiranja (demonstracije, zbori študentov, javne razprave o perečih družbeno-ekonomskih problemih), so namreč ravno tako rezultat kontinuiranega dela idejnega jedra, ki občasno vključuje študentsko populacijo ter tako dobiva pečat splošnosti. Položaj je zapleten toliko bolj, ker se o motivih ne moremo spraševati; razumljivo bi bilo, da je bodoči inteligenci pomembno vprašanje opredelitve statusa študenta, njegov materialni in samoupravni položaj itd. Vzroki so verjetno globlji ter izvirajo iz družbenega bistva. Zastarele predstave o potrošniški družbi, v katero smo nedvomno že zašli, ubijajo voljo za organizirano delo. Stanje, v katerem se favorizira individualna kacija, ki daje tudi individualne uspehe in učinke, ne more maksimirati družbenih, pa tudi ne študentskih, zahtev. Še naprej ostajamo manjšina, ki opravlja večinsko organizirano delo. Vprašanje je, če je to demokratična pot odločanja, nesporno pa je danes to edini način za reševanje sprotih in nekaterih perspektivnih vprašanj.

Zatorej je nesmiselno znova in znova apelirati na študentke „množice“, ter jih pritegovati k delu. Dokler trenutna potreba še vedno premaguje dolgoročne cilje, ne bomo dosegli uspehov. Morda bi zagotovitev družbenega priznanja študija kot dela lahko pomenila premik v smeri poenotneje do sedaj individualističnih koncepcij, saj bi ustrezna zakonodaja na ta način izenačevala študente ne glede na njihov socialni in materialni položaj. Diferenciacija po delu bi lahko postala pravilo; druga korist pa, ki si jo od potrditve delovnega statusa obojamo, bi bilo inducirano zanimanje za znanstveno-raziskovalno delo, s katerim si danes v jugoslovanski družbi ne moremo dosti pomagati (zaradi nepovezanosti, razdrobljenosti in premajhne strokovnosti, ter družbeno-politični angažma študentov. Možna rešitev to vsekakor je.

Zbašnik Dušan

ASOCIALIJA NARAŠČANJA DELAVSKEGA STANDARDA IN DOHODKA

V naši stvarnosti prepletov stabilizacijsko-inflacijskih tendenc je želodec kaj pomemben dejavnik. Misel na jutrišnji dan nam vleva stabilizacijska prizadevanja, ki pa na svoji meji trčijo na potrebe in zahteve vsakdana. Vsa ekonomska znanost, politika, prizadevanja se v svoji osnovi reducira na – za nekatere mogoče banalno, – polnjenje želodcev.

Na inflacijo in stabilizacijo smo Jugoslovani že nekako navajeni. Po vsakem prekomernem osebno-potrošnem, družbenem in državnem zapitku, plačamo ceho s paketom stabilizacijskih ukrepov – eni plačamo več, drugi manj, praviloma pa ne po svojem „krivdnem“ deležu, temveč po tem, komu je mogoče čim več vzeti, a mu le še dati dihati. V povprečju tudi to daje videz pravičnosti. Pravilneje se razvije do svoje meje, ki jo brezkompromisno zastavlja ekonomska logika. Mogoče ta meja ni ravno eksaktna in izračunljiva brez pridržkov zaradi množice in prepletenosti posrednih in neposrednih vplivov, trendi jo na podlagi nekaterih opazovanj le nakazujejo. Posledice prekoračitve pa niso nič manj zle kot situacija pred stabilizacijskim paketom. Da bi preprečili krizo, pomanjkanje povpraševanja, kopičenje zalog, splošno stagnacijo ipd. ukrepamo pač v smislu pospeševanja vseh vrst potrošnje. Sleherniku so ti ukrepi prijetnejši. Javnost običajno zazna te pojave najprej v vedno glasnejših in pozitivno odmevajočih predlogih sindikatov za zaščito standarda delovnih ljudi. Odmrznjenje osebnih dohodkov je eden od poglobitvenih ukrepov v tem obdobju, čeprav mogoče ne vedno med najpomembnejšimi. Zanimiv pa je zato, ker je tudi njegov vpliv na življenje in mišljenje delovnih ljudi zelo neposreden, saj se tako rešujejo eksistenčna vprašanja najširši množice.

Količinsko povečanje mase dohodka, namenjenega osebni potrošnji, naj ustreza željenemu povečanju povpraševanja po potrošnih artiklih. S poznavanjem posrednih učinkov na ostala gibanja je mogoče prognozirati razvoj celotnega gospodarstva. Toda povečanje osebnih dohodkov je tudi politični ukrep. Vrtoglavo naraščanje cen in padanje kupne moči prebivalstva v predhodnem obdobju sta eden glavnih pospeševalcev naraščanja nezadovoljstva in v nekem smislu slabšanja politične klime. Zaradi nastale situacije je včasih treba povečati oz. odmrzniti osebne dohodke iz političnih razlogov tudi znatno čez mejo ekonomske realnosti. Denimo: če so v času zamrznjenja osebnih dohodkov življenjski stroški narasli za 10 %, dejanske razmere pa zahtevajo 6 %-no povečanje osebnega povpraševanja, politično nezadovoljstvo pa zahteva vsaj 15 %. Z ustrezno davčno politiko je mogoče ves presežek dohodka kanalizirati v državno blagajno. V ekstremnih razmerah je mogoče doseči celo absurden učinek realnega zmanjšanja osebne potrošnje kljub povečanju mezd, ko bodo davki pobrali ves presežek in še kaj več. Pri tem pa sploh ni nujno, da so ti fiskalni ukrepi očitni, kajti sicer so njihove politične

posledice prav tako nezaželene. Dovolj je le, da ostane v veljavi stara progresivna davčna lestvica, ki učinkuje avtomatično. Večji kot je dohodek, višji je tudi odščipljeni odstotek. Kdo je pri vsem tem manipuliran, je jasno. Za morda slabo ilustracijo: v Sloveniji so osnove za odmero progresivnega davka na osebni dohodek že nekaj let nespremenjene... Nespremenjena progresivna davčna lestvica ob povišanju dohodkov pa povzroča tudi izenačevanje različnih dohodkovnih kategorij prebivalstva, tako pa vpliva tudi na prestrukturiranje (povečanje) povpraševanja.

Ko postane začetni in omogočeni odstotek povečanja mase osebnih dohodkov splošno bolj ali manj znano dejstvo, se pojavi vprašanje, kako to povečanje izvesti. Tudi tukaj si podajata roke politična in ekonomska realnost. Praktično sta danes na razpolago le dve možnosti: povečati dohodek zaposlenih v neki okolici za določen procent ali za določen znesek. Progresivno povečanje osebnih dohodkov je za naše razmere preveč diferenciativsko, medtem ko druga skrajnost, povečanje nizkih dohodkov za visok znesek, visokih pa za nizek, smrdi po uravnilovki. Pomembno je tudi, kdo odloči o načinu povišanja osebnih dohodkov. To so namreč lahko subjekti na ravni organizacij združenega dela ali pa gre za samoupravno sporazumevanje, kjer imajo odločilno besedo tudi družbeno-politične skupnosti in organizacije.

Značilno za odločitve v okviru organizacije združenega dela je, da ni posledica zahtev narodnogospodarskega stanja. Odvisna je od razmer znotraj organizacije in je zato njen neposredni vpliv usmerjen na odnose v kolektivu, pri čemer pa narodno-gospodarske posledice zaradi množice različnih odločitev po organizacijah niso pomembne in tudi odločevalci nanje ne mislijo. Načelno velja: v interesu bolje plačanih delavcev je procentualno povečanje, v interesu slabše plačanih pa zneskovno. Za razmejitev velja poprečni osebni dohodek, to je tista sredina, kjer se znesek odstotnega povečanja izenači z zneskom splošnega zneskovnega povečanja. Ker je praviloma v podjetjih več podpoprečno plačanih delavcev, bi bil rezultat klasičnega demokratičnega odločanja zneskovno povečanje. Vendar pa vplivni delavci sodijo v nadpoprečno skupino, torej bi ob odsotnosti samoupravnih organov in mehanizmov bila odločitev v njihovem interesu. V samoupravnih organih pa zato poteka merjenje moči, podkrepljeno z zunanjimi dejavniki, ki so tudi lahko odločilni za ene ali druge. Interes podpoprečnih je jasen: življenjski stroški so se dvignili in treba si je zagotoviti čim boljše eksistenco. Pri tem velja filozofija enakih želodcev: kruh je prav toliko dražji zame kot zanj, torej potrebujem prav takšen višji znesek kot on. Interes nadpoprečnih, torej vodilnih, ni tako jasen, pri njih je vprašanje eksistenčnega pomena. Gre bolj za taktiziranje: če je klima neugodna, kaže popustiti, vendar le, če ni drugega izhoda. Popuščanje filozofiji enakih želodcev je zanje na dolgi rok lahko nevarno, kajti pod vprašaj utegne priti marsikatera dohodkovna razlika, če ne kar ves sistem delitve osebnih dohodkov in celo vrednotenje dela.

Zaradi množice neposrednih in posrednih učinkov, ki jih ima povišanje osebnih dohodkov na gibanje narodnega gospodarstva, je skoraj nujno, da pri odločitvi sodelujejo tudi nosilci narodno-gospodarske politike. Z razvojem samoupravnega sporazumevanja in družbenega dogovarjanja je mogoče v odločitve pritegniti vse večje število zainteresiranih subjektov in je tako končna odločitev integracija gospodarskih in političnih interesov. Odločitev, povišati osebne dohodke procentualno ali zneskovno, ima politični in gospodarski pomen.

↓
Glede na politični pomen veljajo podobne ugotovitve kot za odločitev znotraj podjetja, vendar modificirano. Upoštevati moramo celotno politično klimo in trenutne vodilne politične parole. Ko gre za poudarjeno socialno skrb, boj proti vsem oblikam socialne in dohodkovne diferenciacije, mogoče tudi krepitev državnega aparata na račun tehnokratskih struktur, bo obveljalo zneskovno povečanje. Nasprotno pa bo procentno povečanje služilo propagiranju uspešnosti, odgovornosti, stimulaciji izobraževanja in mogoče krepitvi tehnoloških struktur.

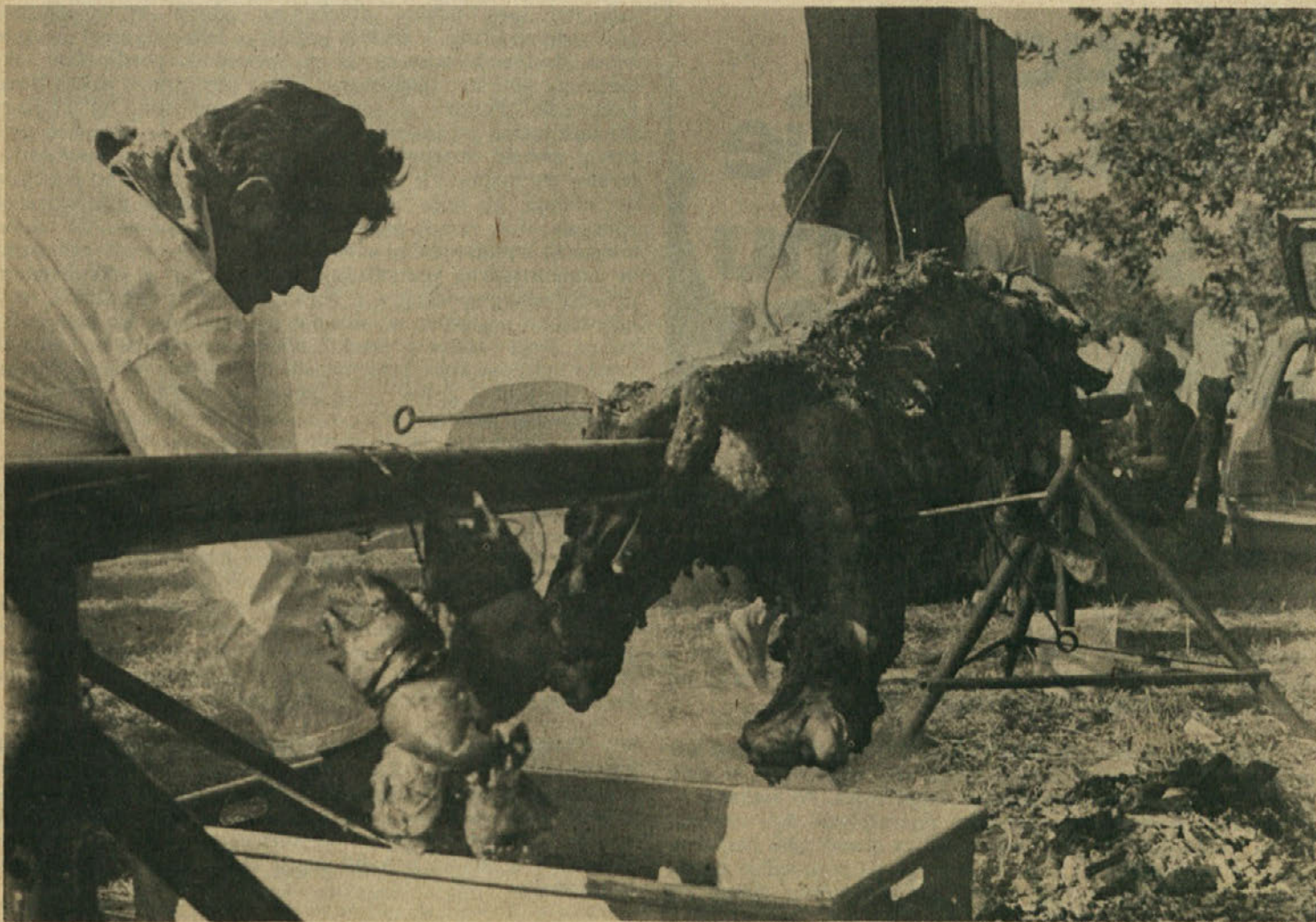
Narodno-gospodarsko je odločitev o procentnem ali zneskovnem povečanju osebnih dohodkov pomembna glede na željeno strukturo povečanega povpraševanja, ta pa je odvisna od strukture razpoložljivih zalog in proizvodnega potenciala. Znano je, da je značaj posameznikovega povpraševanja odvisen od njegovega dohodka. To pomeni, da kategorija prebivalstva z nižjimi dohodki kupuje drugačno blago kot kategorije prebivalstva z višjimi dohodki. Procentualno povečanje osebnih dohodkov, — če seveda gre za normalne procente, povezane z naraščanjem cen v predhodnem obdobju, — v splošnem ohranja obstoječo strukturo povpraševanja. Gre le za poskus vrnitve v prejšnje stanje, kar se tiče kupne moči prebivalstva. Takšno povišanje je v interesu panog in proizvajalcev, ki obvladajo tržni položaj. Ker so ti proizvajalci in panoge običajno najbolj vplivni tudi pri družbenem dogovarjanju, pride do procentualnega zvišanja osebnih dohodkov.

Zneskovno povečanje osebnih dohodkov povzroča delno prestrukturiranje povpraševanja. Kategorijam prebivalcev z nižjimi dohodki se kupna moč poveča, pa vendar ti potrošniki še vedno ostanejo v svojih potrošnih razredih, v kolikor gre seveda za normalno povečanje. Nasprotno pa povpraševanje po potrošnih artiklih, značilnih za dohodkovno višje kategorije prebivalstva stagnira, kajti povišanje dohodkov za kupce ni sledilo povišanju cen ter artiklov (ob predpostavki seveda, da so se cene vseh izdelkov

dvignile v predhodnem obdobju približno za enak odstotek). Torej bodo zagovorniki zneskovnega povečanja osebnih dohodkov v industriji, ki oskrbuje s svojimi izdelki potrošnike z nižjo kupno močjo. Posredno ima tukaj interes tudi bazična industrija, ki to industrijo pretežno zalaga in spremljevalne dejavnosti. Vse to pa ni v interesu industrije in spremljevalnih dejavnosti artiklov za potrošnike z večjo kupno močjo. (V konkretnih razmerah so temeljni odnosi in interesi sicer takšni, vendar zaradi prepletanja vplivov in še množice faktorjev močno zabrisani.)

Vprašajmo se na koncu, kaj je bolj pravično in bolj v interesu delovnih ljudi. Pravica je hud relativen pojem. Ali je, recimo, pošteno in pravično le fiktivno zvišanje osebnih dohodkov, medtem ko zaradi fiskusa dejanskega rezultata za delovnega človeka ni oziroma je manjši? Načelno ne. Pa vendar: če je posledica diktivnih ukrepov splošno zadovoljstvo in je zategadelj povečana produktivnost, včasih pa tudi realno povečanje standarda; če začasna manipulacija na podlagi dejanskega obstoječe odtujenosti omogoča ravno razvoj materialne baze za dezalienacijo v prihodnosti? Mimogrede — saj tako vendar delamo ... Zanimivo bi bilo tudi vedeti, ali je pravičnejše potencialno ali zneskovno povišanje osebnih dohodkov. Ena logika pravičnosti: kruh se je za vse enako podražil. Druga logika pravičnosti: kdor več dela in ima višji dohodek, s katerim zadovoljuje večje potrebe, naj tudi v enaki meri poveča zadovoljevanje svojih potreb kot vsak drug. Tretja logika pravičnosti: vsi imamo enake želodce. Četrta logika pravičnosti: kdor ima več, potrebuje še več. Peta logika pravičnosti: posamezniku je pomembnejši razvoj, tedaj postopno zviševanje dohodkov, kot pa absolutne višine vsote. Šesta logika pravičnosti: zadoščanje je ravno v razlikah. In še in še logik pravičnosti ... Sklep: osnova je eksistenca. Vse, kar prekoračuje normalno družbeno eksistenco, pa je relativno, odvisno od mnogih faktorjev, predvsem pa od skupnih koristi.

Davorin Kračun

Z novim študijskim letom začnemo objavljati serijo sestavkov oziroma odlomkov razprav, v katerih so — po našem mnenju — avtorji uspeli prikazati sedanji trenutek razvoja jugoslovanske socialistične skupnosti ter razložiti nesorazmerja, ki

takšen razvoj spremljajo. Odlomek iz razprave Ivana Stojanovića, v katerem prikazuje možnosti blagovne proizvodnje v socializmu, je vzet iz jugoslovanskega študentskega časopisa Ideje, letnik IV, št. 2—3.

Uredništvo

Klasiki marksizma si niso predstavljali socializma in — komunizma kot družbi blagovnih proizvajalcev. Enako stališče so zastopali tudi nekateri dediči njihove zapuščine. Tako Kautsky piše o socializmu kot družbi, v kateri anarhično blagovno proizvodnjo nadomešča zavestno plansko organiziranje družbene proizvodnje. Še natančneje je to idejo razvil O. Neurath. Ruski revolucionarji so prav tako verjeli, da socializem pomeni konec blagovne proizvodnje oziroma da bo neposredna planska alokacija proizvodnih dejavnikov in neposredna distribucija proizvodov nadomestila blagovno proizvodnjo. Teoretično je to razlagal posebno Buharin.

Z novo ekonomsko politiko (NEP) prihaja do popularizacije ideje o nujnosti blagovnih razmerij v socializmu, čeprav so nekoliko nesocialistični (po Leninu pomeni svoboda trgovanja

blagovne proizvodnje od negativnih. Mališev in Sobolj v bistvu enačita blagovno-denarne odnose v socializmu z ustreznimi odnosi v kapitalizmu.

Sweezy, ki je po Linbeku najpomembnejši idejni inspirator ameriške nove levice, v več delih skrajno ostro postavlja vprašanja blagovnodenarnih odnosov v socialističnih deželah. Po njegovem je socializem taka družba, ki zamenjuje slepi avtomatizem ekonomskih zakonov z zavestno družbeno kontrolo. Avtonomnost podjetij, koordinacija ekonomske aktivnosti s pomočjo tržišča in materialna stimulacija so oblike kapitalistične proizvodnje in morajo v socializmu postopoma izginjati. Centralno planiranje v socialistični družbi ima nalogo, da upravlja in organizira ekonomske procese, tržne oblike v prehodnem obdobju od kapitalizma v socializem pa se lahko nekaj časa zadržijo. Kar je najbolj važno, je sprememba odnosa med centralnim planiranjem in tržiščem. „Vsak, ki krepi tržišče namesto, da bi se boril proti njemu, krepi kapitalizem in ne socializem“ (Paul Sweezy, Monthly Review, marec 1969).

Prvi je kritično ocenil Sweezyjeva stališča Bettelheim. Poudaril je, da obstoj ali neobstoj blagovnih odnosov, denarja in cene ne označuje socializma in kapitalizma. V francoski ekonomski literaturi, posebno v tisti, ki govori o socialistični ekonomiji, često pišejo o prehodu enega načina proizvodnje v drugega (passage d'un mode de production), o ustanavljanju socialističnega načina proizvodnje (constitution) ali preobrazbi (transformation) ekonomskih sistemov. Bettelheim govori o „tranzitnosti k socialistični ekonomiji“, s čemer označuje gibanje naprej (un mouvement en avant), katerega cilj je socializem... Za obdobje „tranzitnosti v socializem“ je značilno (po Bettelheimu) veliko nasprotje med novimi družbenimi odnosi in obstoječimi proizvodnimi silami. V takšnih pogojih se lahko zagotovi prevlada novih družbenih razmerij le po posrednih poteh. Dve taki ekstremni poti sta: vključevanje tržišča (kot primer navaja Novo Ekonomsko Politiko v sovjetskem gospodarstvu) in uvajanje administrativne centralizacije (prve petletke). Te posredne poti kažejo globino notranjih nasprotij socialističnega gospodarstva. Rešitev teh nasprotij je v razvoju proizvodnih sil, ki bo pripeljala do stopnje, ko bodo proizvodne sile ustrezale produkcijskim odnosom. Tak razvoj proizvodnih sil mora privedi do takšne integracije s proizvodnimi odnosi, da bodo lahko tržni mehanizmi in administrativna centralizacija nadomeščeni z koordiniranim upravljanjem gospodarstva s pomočjo novih mehanizmov, med katerimi bo poglavitni en sam nov tip planiranja. Ko Bettelheim razlaga svoja stališča o vzrokih blagovne proizvodnje, izhaja iz kritike Stalinove koncepcije, točneje, iz vprašanja, ki si ga je Stalin samo postavil: „Zakaj... se govori o vrednosti sredstev za proizvodnjo, prodajni ceni, o njihovih stroških itd.“, ter iz svojega odgovora: „To je nujno potrebno zaradi obračuna... zaradi pregleda poslovanja podjetja, preverjanja in kontrole.“ To pojasnilo je kljub vsemu nezadovoljivo. Pravo vprašanje je, zakaj se morajo obračuni napraviti v kategorijah blagovne proizvodnje, ne pa direktno s časovnimi enotami. Obračune izvajajo v kategorijah blagovne proizvodnje zato, ker imajo te kategorije določeno realno vrednost, saj bi obstajale tudi če ne bi bilo potrebno obračunavati proizvodnjo. Čemu bi torej bili potrebni obračuni, ki bi jih napravili s pomočjo kategorij, ki ne bi imele realne vrednosti? To je bistveno vprašanje, na katerega niso odgovorili Stalin in veliko število drugih sovjetskih teoretikov, saj so razlagali, da je vsebina blagovnih kategorij v socializmu drugačna kot v kapitalizmu.

Razumljivo je, da se te kategorije ne nanašajo na iste družbene odnose. Vendar te kategorije obstajajo in nimajo samo obračunskega značaja. Pojasniti je treba njihov obstoj kot odraz realnih fenomenov, kot izraz nečesa objektivnega. Pojasnjevanje obstoja blagovnih kategorij v socializmu je tembolj važno, ker je potrebno v sedanjosti ustvariti pogoje za eliminiranje teh kategorij v prihodnosti.

iz „Idej“ prevedel D. Z.

vzroki in perspektive K blagovne proizvodnje v socializmu Stojanović Ivan

kapitalizem, vendar to za proletariata ni nevarno vse dotlej, dokler ima oblast v svojih rokah). S prvimi petletkami so sprejeli kategorije kot denar, kredit cena itd. ...

Po Stalinu so se začele široke razprave ekonomistov socialističnih dežel o raznih problemih blagovne proizvodnje v socializmu. Nasploh je bila sprejeta misel, da predstavlja blagovna proizvodnja objektivno nujnost. Vendar mišljenja o neblagovnem značaju socialistične proizvodnje zasedajo svoje mesto tudi v ekonomski teoriji socializma zadnjih nekaj let, tako pri ekonomistih na Zahodu, kot pri vzhodnih ekonomistih.

Izhodiščna točka teh razmišljanj je dejstvo, da sta blagovna proizvodnja in socializem dvoje nasprotnih pojavov, ki se prav zaradi te nasprotnosti medsebojno izključujeta. Po Mališevu je socialistična proizvodnja neposredno podružbljeno delo oziroma oblika proizvodnje, ki jo je imel Marx za diametralno nasprotje blagovne proizvodnje. ... Da bi se blagovna proizvodnja mogla dvigniti na kvaliteto višjo raven, bi bil potreben čudež. Po Marx-Engels-Leninovi teoriji ne moremo ločiti pozitivnih vrednosti

Dialektični nazor marksistične filozofije in akcije izhaja iz družbenih in zgodovinskih sprememb, v katerih so se razvili metodološki postopki skozi organizacijo prirode in materije. Znanstvena filozofija, ki se odreja zgolj apriornemu (idealističnemu) tipu ideoloških postavk, vsebuje torej noto preoblikujočega objektivnega sveta v zgodovinskem smislu. Omenjeno preoblikovanje je razredno in povezano s politično ekonomijo, tedaj z nasprotjem med dvema bistvenima družbenima dimenzijama: preoblikovanje je definirano z nasprotjem med ideologijo in kapitalom, med buržoazijo in proletariatom, med ekonomizmi in znanstvenim socializmom.

Tako se marksizem ne zapira v neke aprioristične meje pridigarke ideologije, ni dogmatičen, v bistvu potrjuje dialektično metodo in uveljavlja Novum družbenih razredov proti siehernemu revizionizmu pa zoper sleherno instrumentalno utopijo ali anarhijo.

Seveda je razvojna pot marksizma doživela svojo široko družbeno razvejnost, se pravi: a) sprva je marksizem nastajal v obdobju kapitalistične

kriterij spoznanja; še več: v tem delu sta Marx in Engels podala samokritiko svojih še mladoheglovskih nazorov in prikazala avtentični vstop v procesoidni razvoj socializma. Če je človek temelj družbene biti, tedaj to pomeni, da je v nenehnem zgodovinskem in produkcijskem gibanju med produkcijskimi silami, njihovimi medsebojnimi razmerji in razvojnimi tendencami obstoječe družbe, se pravi: postavlja se proti špekulaciji in utopiji, ko živi in dela realno.

Če je tudi M. Stirner vse svoje postavil na nič in tako poudaril eksistencialno plat, izhajajočo iz prosvetljenske filozofije, če je človek sebi že apriori odtujen, je jasno, da naj njegovo bistvo izhaja iz nič. Proti takšnemu pojmovanju človekovega bistva pa Marx poudarja povezanost individualne zavesti z drugim posameznikom in tako vzpostavi temelj historičnemu materializmu. Človek je torej najprej opredeljen zgodovinsko, nima vnaprej danega samoodtujenega ali že potrjenega bistva; ko spreminja svet, spreminja sočasno sebe. Človek ni več abstraktni posameznik Stirnerjevega tipa, temveč je zavestno bitje, spreminja okolje in samega sebe, je nosilec realne zgodovine in humanizma. Celo država, ki nastopa kot organ in varuh vladajočega razreda, ne more izhajati iz vnaprej danih odtujenih subjektov, marveč se lahko odtuji šele z odtujitvijo samega družbenega razreda, socialnih plasti... Tudi največji geniji, individualci in talentirani eshatologi izhajajo iz človekove fizične in duhovne konstitucije; tu je Marx upošteval Goethejevo genialnost, ki ni bila postavljena in abstracto sama zase, marveč je predvidevala hkrati družbene okoliščine, v katerih se je lahko um razvil in konstituiral v kulturno osebnost. Če družbeno okolje razvija smisel za estetiko, bo tudi posameznik v takšni kulturni družbi lahko razvil svoje prirojene sposobnosti.

V Nemški ideologiji pa se srečamo še s kritiko tipično nemške zaverovanosti, po kateri bi naj prav nacionalizem vodil v osvobodjanje. Proti redu, pedanteriji in filistrstvu je Marx usmeril svojo kritiko z Engelsom tudi tako, da je obdelal ravno problem ene in same – „prave“ poti. Nič čudnega, če je nemški nacionalsocializem prav zato obsodil sleherno obliko marksizma za zločin in z najbolj nečloveškimi dejanji hotel ovreči kritično teorijo in akcijo Komunističnega manifesta: z vojno grozo, s filistrstvom in nacionalizmom in pedanterijo. Tak trenutni preskok nemške ideologije je potrdil razvoj marksizma skozi celotna revizionistična in samopotrjevalna obdobja; v nastopu teoretične (sociografske in etnografske) misli L. Morgana, ki je preučeval življenje indijanskih plemen (Stara družba), je Engels podprl in korigiral odnos plemenske skupnosti do razvojne stopnje države v delu Izvor družine, privatne lastnine in države, pokazal je ekonomsko odvisnost družine, enakopravnost spolov, razkroj kolektivnih lastninskih odnosov in nastanek države na organski osnovi po notranjih nasprotjih ter po zunanjem pritisku kot proizvod podjarmljenja.

Ena od velikih Engelsovih zaslug je tudi, da je korigiral 2. in 3. zvezek Kapitala, medtem ko je preostalo gradivo zbral po rokopisih Karl Kautsky z naslovom Teorija o presežni vrednosti. Urejena Marxova zapuščina predstavlja tudi danes študijsko gradivo socialistične revolucije in ekonomske baze.

Tako se je v pomarksovskem obdobju preusmerila kritična zavest socializma bodisi v socialno demokracijo, bodisi v anarhijo, mehanicizem in pozitivizem.

(Se nadaljuje)
VLADIMIR GAJŠEK

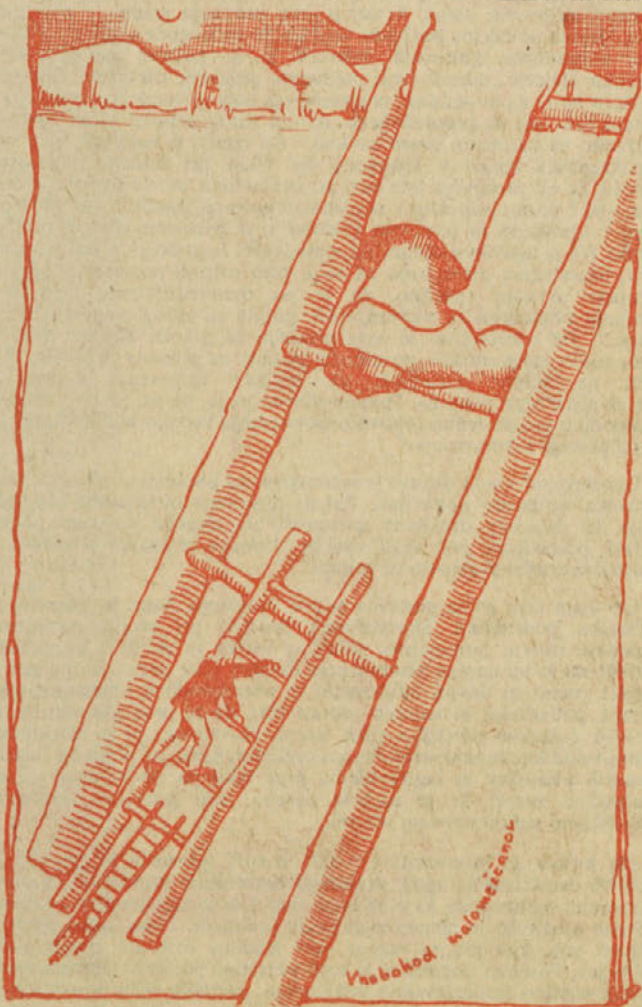

svobodne konkurence, predvideval je proletarsko svetovno revolucijo in se usmeril iz družbene bitnosti v preučevanje zgodovine; b) od predmonopolnega obdobja je vodila marksistična misel v kritiko kapitalistične hegemonije, monopola in centralizma, v kateri je videti sočasno težnjo kapitala po splošni kolonializaciji, po izvozu v tretji svet, tako da je tudi proletarska revolucija dobila drugačno formulacijo; c) nove družbene revolucije so razkrile problematiko splošne atomizacije, odkrivanje novih virov energije, tehnološka in znanstvena odkritja, s čimer lahko formuliramo leninsko vprašanje različnih poti v socializem, tedaj tudi različne poti socialistične revolucije. Marksistična dialektična misel se zdaj bori za realni humanizem v svobodnih zgodovinskih pogojih, kar pomeni: v samih razrednih skupnostih raziskuje in ukrepa, ko ugotavlja strukturalne spremembe v produkcijskih odnosih. S tem pojmuje na docela nov dialektičen način hkrati pomen umskega in fizičnega dela in njuno življenjsko-družbeno soodvisnost.

Vedno znova je treba preučevati marksizem v njegovi razvojni misli, ki je temeljila in še temelji na kritiki vsega obstoječega, da si ima danes marksizem v različnih prostorih in glede na različne socialne tradicije drugačne teoretične in praktične aspekte na pomen socialnih reform; vendar se je treba v tej kritični točki spoprijeti bodisi z revizionizmom (z revizijo marksizma v smislu stalinistične tendencioznosti, z bernsteinovskim anarhičnim revizionizmom itd...) bodisi s scientifičnim dogmatiko. Oboje namreč zapira znanstveni in dialektični horizont objektivnega sveta, se zapira v samosvojo problematiko nekritično in spoznava le zunanjo idejo družbenih sprememb, se pravi, omejuje se le na ekstremno marginalnost. Marksizem, ki je filozofična znanstvena teorija, pa v nasprotju s takšnimi revizionizmi odpira horizont kritike, ki izhaja iz zgodovinskih in socialnih nasprotij v razrednih, ekonomskih in ideoloških sistemih.

Od hegeljanske objektivne dialektike (dialektike Duha), ki pomeni, da je stvarno vse, kar je umno, ki navsezadnje zapira spiralo individualistične filozofije in vidi bodočnost človeštva v znanostih do analitične kritike birokratično-pruskega duha, se je marksistična dialektika v prvi fazi razvila v kritiko samoodtujenja in samovračanja objektivnega Duha, tedaj v splošno kritiko pruske monarhije, v kateri bi naj bil ta objektivni Duh utelešen. Od mladoheglovske šole (L. Feuerbach, O. Bauer, F. Strauss), iz katere sta izšla tudi Marx in Engels, tja do izdaje Svete družine (1845), ki berlinsko šolo mladohegeljancev kritizira, spoznavamo nenehno kritiko subjektivizma; gibalo zgodovine ne more biti več le kritična zavest nesvobodnega posameznika, temveč množično gibanje razrednih skupnosti; zato naletimo v Sveti družini na kritiko francoskih materialistov, angleških utopistov in anarhije. Hkrati se soočimo v Nemški ideologiji (1846) s kritiko metafizičnega materializma, ki ga je zastopal L. Feuerbach. Proti racionalizmu eo ipso se uveljavi zdaj kriterij prakse, ki potrjuje objektivni kriterij spoznavne in mišljenja; jasno je, da se tu ideologija sreča s problemom vzgoje, zato je nujno najprej prevzgojiti same vzgojitelje. Avtentična Marxova in Engelsova kritika zdaj zadane tudi na sporno vprašanje o religiji in njeni avtorefleksiji: proti razkrivanju Feuerbachove profanacije religiozne zavesti (to razkrivanje je vsekakor bilo in ostane v zgodovini kritične teorije pozitivno) sta avtorja Nemške ideologije postavila tezo, da je treba presegati opijatno bedo, ki jo v svoji specifični praksi povzroča prav religija.

Z Nemško ideologijo spoznamo kritiko tedanje filozofske (mladoheglovske) misli in hkratno verifikacijo prakse, ki postane temeljni

Škodljiva enostranska ocena

Ali je umetnik, bodisi pisatelj, pesnik ali slikar s pozitivno strokovno kritiko že umetnik, če deluje, sedaj ali v preteklosti v nasprotju z interesi in intencijami razvoja obstoječe družbene ureditve? Če želimo biti poštenu in objektivni, bomo odgovorili, da je umetnik. Ali pa je tudi običajno, da daje družba javna priznanja in postavlja spomenike osebam, lahko gre tudi za „vrhunske umetnike“, če ti s svojimi političnimi stališči, nazorsko pripadnostjo in dejavnostjo kažejo do te družbe odklonilen odnos in stojijo (ali so stali) yseskozi v nasprotnem taboru? Tukaj pa se je že potrebno nekoliko zamisliti, saj tolikšne demokracije verjetno zlepa ne bi kje našli. Gre namreč za to, da družbenega priznanja ne moremo dajati samo na podlagi strokovne ocene, vzemimo umetniške vrednosti literarnega, likovnega ali glasbenega prizadevanja, ampak je „sleherno javno priznanje ustvarjalnosti kulturnih delavcev (seveda volja to za vsa področja družbenega prizadevanja, op. p.) sočasno politični akt, s katerim družba potrjuje nosilec priznanja tudi njegove moralno-politične kvalitete.“

Približno v tem smislu bi lahko zastavili problematiko, s katero se je na svoji seji srečal aktivni komunistov mariborskih kulturnih delavcev. Komunisti so obravnavali namero mariborske podružnice Slavističnega društva, da bi pisatelju dr. Stanku Majcnu (1888–1970) odkrili spominsko obeležje. V razpravi in sprejetih sklepih so opozorili, da je „Slavistično društvo spregledalo politični vidik nameravane javnega priznanja pisateljskih dosežkov dr. Stanka Majcna in mora zato svoj namen ponovno obravnavati. Pri tem mora upoštevati tudi obstoječi politični trenutek, v katerem ne moremo podeljevati priznanj ljudem, ki so bili yseskozi nasprotniki današnje družbene stvarnosti.“ Poudarili so, da „odrekanje javnega družbenega priznanja v sedanjem političnem trenutku ne pomeni kritike umetniških kvalitete v delu kulturnega delavca, ki mu bosta čas in objektivna strokovna kritika pravičen razsodnik. Seveda ob upoštevanju njegove vloge v kulturnem, socialno-političnem in etičnem razvoju naroda, ki mu naj umetnik s svojim delom služi.“

Cepprav nekoliko religiozno uimerjen, je Majcen brez dvoma izvrsten pisatelj. Spomnimo se samo njegove „Kasije“, „Knjigovodje Hostnika“, „Izkusnjave“, „Zamorke“ itd. Strokovna ocena Slavističnega društva je torej pravilna, a žal enostranska. Javna priznanja kot družbena priznanja se namreč podeljujejo le ob pozitivni strokovni, politični in sploh družbeni verifikaciji aktivnosti osebe, ki naj ji taka priznanja gredo. V primeru dr. Stanka Majcna pa takšne pozitivne verifikacije ni mogoče podati. V sklepih aktivna komunistov kulturnih delavcev je še posebej poudarjeno, da dr. Stanko Majcen „tako v času predvojne politične diktature, kot tudi v času NOB ne le da ni podpiral progresivnega boja slovenskega naroda za nov družbeni red, niti ni neopredeljeno stal ob strani, temveč se je nahajal ves čas izrazito na nasprotni strani barikad.“ Po vrnitvi iz vojske je bil v službi pri pokrajinski upravi v Ljubljani, od 1924 pri velikem županstvu v Mariboru, že od prejšnjega leta tudi pri kabinetnem delu v Beogradu, dokler ni tam 1927 postal inšpektor v ministrstvu notranje uprave. Leta 1935 pride Majcen v Ljubljano za podbana. Pridobil si je priznanje najbolj zmoeznega uradnika (to je zgovoren dokaz, da v predvojni Jugoslaviji ni stal povsem ob strani), literarnemu ustvarjanju pa se je zato utegnil posvetiti le prva leta. Pravzaprav je zanj značilno, da je po osemnajstletnem leposlovnem ustvarjanju obmolnil za osemnajst let, potem pa okrog osemnajst let spet ustvarjal. Po osvoboditvi so dela pisatelja dr. Stanka Majcna našla svoj prostor tudi v emigrantskih (političnih) glasilih, na primer v Argentini. S tem seveda ne želimo zmanjšati ali negirati njegovega pomena kot ekspresionističnega pisatelja. Povsem očitno pa je, da dr. Stanko Majcen ni bil naklonjen progresivnim tokovom slovenskega razvoja in zanj tudi nikdar ni našel pravega razumevanja.

Upoštevaajoč vsa ta dejstva je razumljivo, da pisatelju dr. Stanku Majcnu spomenika ne bomo postavljali. Zaradi njegovega odnosa do slovenskega razvoja in današnje družbene stvarnosti, so njegove moralno-politične kvalitete postavljene pod velik vprašaj. Javnega priznanja si zato v naši socialistični družbi preprosto ne zasluži.

Ob vsem tem pa se postavlja še eno vprašanje. Kako je mogoče, da je mariborska podružnica Slavističnega društva pri svojih prizadevanjih spregledala nadvse pomembne politične vidike te akcije? Komunisti so ugotovili, da je bil namen Slavističnega društva sicer dober, da pa se v svoji preveliki vnemi ni dovolj informiralo in posvetovalo o umestnosti akcije. Dolžnost pobudnika bi namreč morala biti, da bi pred pričetkom akcije Majcenovo osebnost osvetlil z vseh strani. Posvetovati bi se morali tudi z drugimi kvalifikacijami strokovnimi organizacijami, na primer z Društvom slovenskih pisateljev in književnikov, prav tako pa ne bi smeli iti mimo Socialistične zveze, ki je najširša osnova naše politične aktivnosti v socialističnem samoupravnem sistemu.

Ob koncu so komunisti v svojih sklepih opozorili še na širši vidik škodljivih enostranskih, zgolj strokovno umetniških poudarkov in priznanj posameznim osebnostim, ki v ničemer niso bile in niso povezane z današnjo družbeno ureditvijo in njenim nadaljnjim razvojem. Zlasti lahko postane to škodljivo tam, kjer gre za vzgojo naše mladine oziroma njenih bodočih vzgojiteljev. Posebno pozornost je zato potrebno posvetiti takšnim pojavom na naših vzgojno izobraževalnih institucijah, srednjih, višjih in visokih šolah ter med njimi še posebej na PA.

M. P.

Barigali proti svojim težavam

(PRIREDITVE KUD „DR. FRANJO CRNEK“)

Če pogledamo leta nazaj, moramo z žalostjo spoznati, da je letošnja prireditve izjema. Do velike mere podpira gledanja optimistov, ki jim demagogija o organizatorski in kulturno-ustvarjalni impotenci mariborske mladine tehta nekaj manj kot nič. Prav ti stalni obiskovalci kulturnih prireditev, nezaslepljeni od mnenja nujnosti kulturno-ustvarjalne enodimenzionalnosti literatov, likovnikov in drugih, utegnejo povedati, koliko so Barigalovi večeri povedali ljudem. Težave, ki so jih mladi organizatorji morali prebresti, so imele različne korenine, predvsem pa bi morali za najvišje zapreke imenovati kulturno-literarno nevednost, preozko in prekratko strugo toka misli pri tistih, ki odločajo o marsičem pomembnem za izvedbo take prireditve kot so Barigalovi večeri. Toda še en nasprotnik je tu; načelno odklanjanje pomoči, tako moralne kot finančne; za izvedbo, denimo, literarnega večera pesmi avtorja, katerih naslov ima „pesimistični prizvok“, bo omajal prepričanje človeka, ki za takšno pomoč

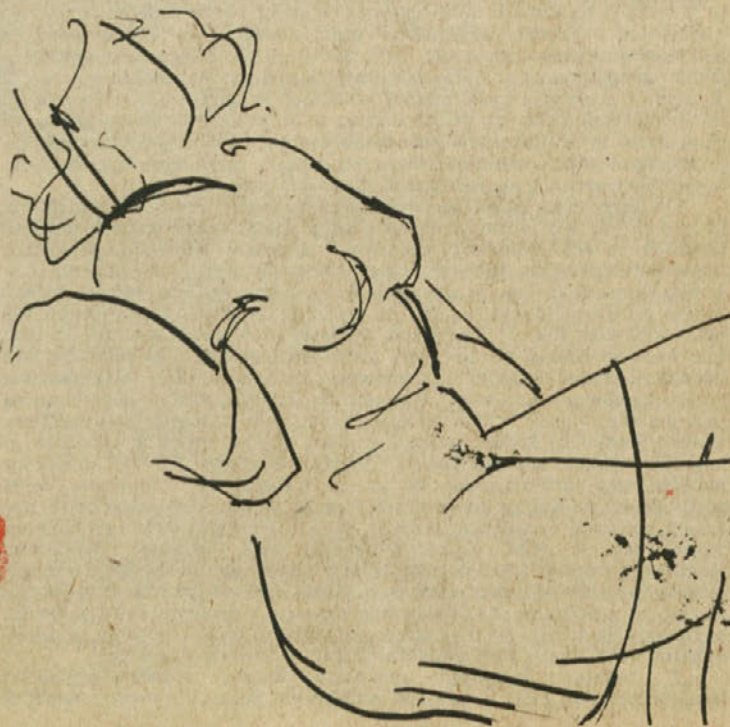
povpraša, da je tu vse lepo in prav. Zal dandanes položaj kaže na slabo, da se v takih okoliščinah ne more oživiti zadnji verz tiste Prešernove pesmi, kjer govori o Apelu, čevljevskih in še o čem in da bomo žal še vnaprej spoznavali in skušali razumeti skrajnosti, ko bodo o literarnih sadovih zadnjih let sodila starčevska gledanja, ki se jim sprejemanje literature ustavi pri Župančiču.

Pri izbiri repertoarja za letošnje Barigalove večere je organizator upošteval možnosti, raznovrstnost del in predvidevanja o odzivnosti med gledalci. Videli smo dve prejšnji sezoni nastali predstavi, Prevrt-Holanovo Božansko melodramo ali umetnost se je pričela s padcem angelov ter Zarka Goloba avdiovizuelni prikaz pesnitve Barigalova knjiga.

Dva v nekaj dneh naštudirana literarna večera mladih mariborskih pesnikov, Zarka Goloba in Teodorja Lorenčiča sta se glede na način izvedbe izključevala, a kljub temu sta vsak zase predstavljala specifičnost, dasiravno se od tradicionalističnih gledanj na izvedbe takšnih recitalov nista veliko oddaljevala.

Otvoritev razstave likovnih del Janeza Rotmana, študenta II. letnika ALU v Ljubljani in Silvija Popoviča, študenta likovnega oddelka Pedagoške akademije v Mariboru, je še bolj potrdila raznovrstnost Barigalovih večerov. Ti naj postanejo oz. ostanejo za naprej tradicija, ne v odgovor kot obogatitev vsakoletne zgodnjejesenske mladinske suše.

Vlado Novak

Umetnost in naš vsakdan

Pogosto se srečamo s trditvijo, da je današnja umetnost nerazumljiva, nekateri pravijo, da je celo degenerirana. Slišimo mnenja, da je bila umetnost nekoč sposobna ustvariti velike umetnine trajne vrednosti, da pa danes tega ne zmore več.

V uvodu moram poudariti, da mislim umetnost ožje kot kulturo. Kultura mi pomeni etično-estetske norme, ki se pojavljajo v občečloveškem sporazumevanju, v vsakodnevni stiki. Umetnost mi pomeni ustvarjanje kot izraz aktivne ali pasivne konfrontacije ustvarjajočega z okoljem. Zato je potrebno za razumevanje umetnosti porabiti več energije. Stremeti, da prodremo v bistvo enega od ponujajočih se pomenov.

Proizvajalne sile so se v zgodovinskem začetku razvijale počasneje. Narava je ostala nadmočna še skoraj v celoti, šele hitrejši razvoj proizvodnih sil, ki se je pričel z industrijsko revolucijo, je pričel spreminjati odnos človek – okolje (narava). Spreminjanje okolja je povezano z njegovim izkoriščanjem in uničevanjem. To pa je bistveno: dokler narava še ni povsem preoblikovana (uničena), lahko veljajo norme o lepem, norme, ki sprejemajo določene umetniške strukture, druge pa odklanjajo; norme, ki so nastale, ko je bila narava še nespremenjena.

Umetnost in njen sprejemnik sta stalno določena v istem okolju. Do neke mere je to posledica, da so ljudje umetniška dela naročevali – s tem pa zahtevali, da bo v stvaritvi možno njihovo videnje. Stvar pa se spremeni, ko se stvaritev ohrani in gleda nanjo novo spremenjeno okolje s povsem spremenjeno optiko. Vendar bomo videli, da se bistveni prelom – soustvarjajoče dojemanje umetnine na novih pozicijah – še ni zgodil, zato teh sprememb v dojetju – razumevanju ne bomo posebej razčlenili.

V svojem bistvu predstavlja vsako umetniško delo presek mnogih različnih struktur, ki tvorijo stvaritveno celoto. Torej je v ustvarjeni umetnini mogoče dojeti isto sestavo na različne načine. Umetnina je samo z različnimi sredstvi predstavljena občutenje, doživetje ali „videnje“ umetnika. Edino to umetniškovo „videnje“ oziroma razumevanje tistega, kar je ustvaril, je pravilna razlaga stvaritve. Toda tega „videnja“ vsi ostali sprejemniki ne morejo poznati, čutiti in zato nastanejo mnoge in različne interpretacije.

Popolno svojega dela umetnik ne more definirati, vedno ostane nekaj prvin, ki lahko spremenijo način sprejemnikovega doživetja.

Druga pot pa je povezana z abstrakcijo – „nerazumljivostjo“.

Umetnik se zaveda nepopolnosti sporočila, ga spreminja z uporabo splošnih – temeljnih – elementov, daje samo znake, intencije, na katerih in s katerimi mora sprejemnik sam dalje graditi. S tem pa se ustvarjalni proces ne konča pri umetniku, ampak se nadaljuje in konča v vsakem sprejemniku vselej drugače.

V antični Grčiji sta bila tehne in poiesis še tesno povezana, zlivala sta se v eno. Zato je bila potrebna manjša stopnja posplošitve, da bi se sporočilo v sprejemniku nadaljevalo ustvarjalno.

Z razvojem proizvodnih sil pa sta se tehne in poiesis pričela ločevati. Vendar se ta lom v umetnosti ni pokazal v vsej moči, ker sta delovala dva vzroka: nespremenljivost cerkvenih nauk in nato vračanje k antiki, ne da bi upoštevali že izvršen razkol med tehne in poiesis. To pa je pomenilo, da sedaj za razumevanje ni bilo potrebno vložiti toliko energije. Umetnost je bila determinirana z zakoni ustvarjanja in tega se je lahko skoraj vsakdo naučil.

Takšno stanje pa ni moglo ostati zavekomaj. Bolj sta se tehne in poiesis oddaljevala, bolj je nastajala in se razvijala težnja po spremembi umetniškega izraza. Narava ni bila več narava, ampak z razvojem industrije spremenjena, uničena.

Razkol se je zgodil na prelomu 19. v 20. stoletje (nadrealizem, kubizem, atonalnost). Svet je bil disonanten in „umetnost“ je postala disonanca.

Pojavil pa se je odpor proti takšni „umetnosti“; ljudje smo ukljenjeni v norme, ki imajo tradicijo, dvatisočletno veljavnost. Ne moremo se naenkrat sprijazniti z „umetnostjo“, ki zahteva našo popolno koncentracijo in soustvarjanje, ker smo „pomehkuženi“ s „preprosto razumljivo“ umetnostjo.

Besedo umetnost pišem v narekovajih, kadar pomeni današnje ustvarjanje. Ta pojem (umetnost) se je pojavil, ko sta bila tehne in poiesis še eno, na prvi stopnji odnosa stvaritev – sprejemnik. Današnje stvaritve, ki na drugačnih temeljih spet zahtevajo aktivnost sprejemnika, pa bi bilo mogoče potrebno drugače poimenovati – jih „stisniti“ v novo besedo – pojem.

Medtem ko je spreminjanje proizvodnih sil hitro in burno, se spreminja človek počasi, skoraj neopazno. Prav zato bo potreben daljši čas, da bomo sposobni kvalitetno sprejemati (in predvsem ustvarjajoče sprejemati) umetnost, ki je že napravila usoden prelom s tradicijo – tistim, kar dananjšemu okolju ne more več popolno ustrezati in ga ne more več zadovoljiti.

IGOR KRAMBERGER

Nadrealnost in konstrukcija

Pred dnevi so v likovnem razstavišču AVLA na I. gimnaziji v okviru kulturnih prireditev BARIGALOVİ VEČERI odprli razstavo likovnih del dveh mladih mariborskih slikarjev SILVIJA POPOVIČA in JANEZA ROTMANA.

POPOVIČ se je javnosti že večkrat predstavil in njegove razstave kažejo, da se kot ustvarjalec izredno hitro in uspešno razvija. Zanimiv je proces Popovičevega iskanja odgovorov na vprašanja, ki si jih je, in ki si jih zastavlja v ciklih svojih del. V mislih imam njegova prva dela (perorisbe s prvimi znaki neofiguracije), cikel meglic v olju, ko je avtor študiral svetlobne odnose, cikel grafik (odnosi med masami in jedri, rojevanje oz. delitev mas in njihova destrukcija) in seveda tudi najnovejši cikel akrilov, ki ga je postavil na ogled tokrat v AVLO.

Popovič je zreduciral barvo na dokaj čiste površine. Kompozicija je centralno usmerjena in osredotočena na nekaj elementov, ki so miselno zasnovani. Čeprav miselnost ni edina in edina bistvena prvina slik, je opaziti, da dela nastajajo miselno spontano, na osnovi razmišljanja, nekega miselnega koncepta, procesa razmišljanja in razumskega prihajanja do nekih zaključkov. Gre za približevanje neokonstruktivizmu, gre za ustvarjanje vizualne iluzije prostora. Tokrat Popoviča zanimajo organske forme v odnosu s togimi telesi. Zanimajo ga mase, ki imajo možnost razvoja v neskončnost. Cesar ne more dojeti v dveh dimenzijah, poskuša najti v tretji, in tako je pod skupnim naslovom „EKSPANZIJA PROSTORA“ v zadnjem času ustvaril tudi nekaj zanimivih plastik. Nekaj jih lahko vidimo tudi tokrat v AVLI.

JANEZ ROTMAN je študent slikarstva na ALU v Ljubljani in se tokrat prvič predstavlja širši javnosti. Gre za svojevrstno ustvarjalno osebnost, ki razstavlja v avli platna s spačenimi obrazi človeških glav, ki se valijo proti nam kot reke kamenja. Gre za nekakšno prevertovsko „Gostijo glav“, ki ji je avtor dal naslov „MOJ POGLED NA SVET“. Glave je Rotman ujel v togi prostor, ki se izgublja neke v daljavi – v neskončnosti. Z izredno zanimivim koloritom je ustvaril Janez Rotman v svojih slikah svojevrsten ambient, ki mu dajeta grozljivost dela obraza, ki sta tokrat Rotmana najbolj zanimala – oči in usta. Vidimo lahko, da je šlo avtorju predvsem za psihološko poglobljenost glav na sliki – njihovi obrazi zrejo v nas s posmehom, ironijo, obtožbo ali pa očarljivo, prestrašeno, zvedavo, naveličano... ali pa se hinavsko nasmihajo besedam soglave. S skoraj breugelskim ali boschevskim mojstrstvom nam je Rotman v obrazih teh glav izrazil vse svoje občutke.

Če bi iskali v njegovih slikah sledi nadrealizma, bi jih prav gotovo našli – celo zelo veliko. In Janez sam pravi, da mu je ta oblika oz. smer likovnega izražanja najbližja.

Morda se bo v obrazih, ki nas zrejo z Janezovih platen kdo prepoznal. Nič čudnega bi ne bilo, saj na slikah niso kaka imaginarna bitja, ampak mi. Sedaj je priložnost.

Razstava J. Rotmana in S. Popoviča pomeni prav gotovo kvaliteten prispevek k sicer razgibani dejavnosti razstavišča AVLA. Vsekakor si jo je vredno ogledati, saj bo odprta še do 20. oktobra, ko bo v AVLI otvoritev razstave olj naivca Jožeta Tisnikarja.

JANEZ LOMBERGAR

država in zgodovina

oswald
spengler

Osebnost Oswalda Spenglerja bi morala biti blizu občinstvu, ki se ima za izobrazeno in kulturno. Vendarle pa nudimo skope podatke o močni pojavi moderne zgodovine in filozofije vsem tistim, ki težje zaidejo med knjige. Oswald Spengler (1880–1936) je z Arnoldom I. Tynynbeeem in Henrijem Bergsonom tista mogočna miselna kapaciteta, ki je sintetično zarisal kulturno zgodovino in kompletno ovrednotil dosežke vseh kulturnih krogov in epoh ter razprostrl določene vizije, ki so marsikomu celo odvrtnne. Njegovo delo „Zaton zahodnega sveta“ je nekaterim ljudem tako blizu kot drugim Sveto pismo ali Goethe ali Prešern.

Znotraj sveta kot zgodovine, v katerega smo kot živa bitja vtanki tako, da je naše čutenje in razumevanje vedno poslušno občutju, se javljajo kozmična plimovanja kot resničnost, kot dejansko življenje, kot tokovi bivanja v telesni obliki. Lahko jih, ker nosijo oznako smeri, različno dojamemo: glede na gibanje ali glede na gibajočo se stvar. Prvo se imenuje zgodovina, drugo pokolenje, pleme, stan, ljudstvo, toda eno je pogoj drugemu. Zgodovina je možna le kot zgodovina nečesa. Če govorimo o zgodovini velikih kultur, potem je narod gibajoči se predmet. Država, status pomeni stanje. Vtis o državi nam bo razviden, če usmerimo svojo pozornost le obliki v gibajoči formi potekajočemu obstoju, kot nekaj v brezčasnim eksistentnosti razprostrtega, in brez ozira na smer, na usodo. Država je zgodovina, ki miruje, zgodovina je država, ki teče. Resnična država je fiziognomija ustrezno zgodovinske obstojnosti; le izmišljena država teoretikov je sistem.

Gibanje ima obliko, gibajoča se stvar je v obliki, ali če znova uporabimo pomemben športni izraz: popolnoma gibajoča stvar je v popolni formi. To velja tako za dirkalnega konja ali rokoborca kot za vojsko ali ljudstvo. Od toka življenja ustreznega ljudstva odvzeta oblika je njegova ustava glede na borbo v zgodovini in z zgodovino. Le da jo je mogoče razumsko odvzeti le v najmanjši meri. Nobena resnična ustava, gledana posamič, in prikazana kot sistem na papirju, ni popolna. Nenapisano, nepopolno, običajno, občuteno, samo po sebi razumljivo prevladuje v tolikšni meri – kar teoretiki nikoli ne bodo razumeli – „da opis države ali ustavnost listina ne ponuja niti senčne podobe tistega, kar je kot bistvena oblika osnova živi resničnosti države, tako da ustrezno obstojnost napravimo nekorično za zgodovino, če njeno gibanje resno podvržemo zapisani ustavi.

Posamezni narod je najmanjša, ljudstvo največja enota v zgodovinskem poteku. Sicer podležejo praljudstva ustreznemu gibanju (ki je v višjem pomenu nezgodovinsko) počasi ali naglo, vendar organsko nenačrtno, brez globljega pomena. Vendarle so praljudstva skozinsko v gibanju do te mere, da se zdijo površnemu opazovalcu docela brezoblična; nasprotno so ljudstva Felahov trdni objekti od zunaj prihajajočega gibanja, ki se brez smisla in skozi naključne sunke na njih vodi. K nim se uvrščajo „status“ mikenske, tinitenske dobe, kitajsko Šang-dinastije do preselitve na Yin (1400), Francija Karla Velikega, Zahodnogotsko kraljestvo Euricha in Petrova Rusija, državne oblike včasih sijajno zmogljivosti, vendar še brez simbolike, brez potrebnosti; k tem sodijo rimski, kitajski in drugi imperiji, katerih oblika nima več nikakršne izrazitosti.

Sredi med njimi pa leži zgodovina visokih kultur. Ljudstvo v tišini kulture, zgodovinsko ljudstvo torej, se imenuje narod. Narod poseduje – v kolikor živi in se bori – državo ne le kot stanje gibanja, temveč predvsem kot idejo. Naj bo država v najpreprostejšem pomenu besede tako stara kot svobodno v prostoru, se gibajoče življenje, tako da najdemo jate in črede celo zelo navadnih živalskih vrst v ustreznih „sestavah“, ki dosežejo pri mravljah, čebelah, nekaterih ribah, pticah selivkah in bobrih, osupljivo popolnost: država velikega stila je le toliko stara kot prastanova: plemstvo in duhovščina, nič starejša: dva se pojavita z kulturo, skupaj z njo izgineta, njuna usoda je v dokašnji meri identična z usodo države. Kultura je obstoj naroda v državni obliki.

Ljudstvo živi v obliki države, rod v obliki družine. To je, kot smo videli, razloček med politično in kozmično zgodovino, med javnim in privatnim življenjem, med res publico in res privato. In sicer sta oba simbola skrbi. Zenska je svetovna zgodovina. Skrbi za spočetje in rojstvo, za trajnost rodu. Mati, z otrokom na prsih, je veliki simbol kozmičnega življenja. S te strani gledano je življenje moža in žene v obliki zakona. Mož pa dela zgodovino, ki je nikoli končljiv boj za obstanek prav onega drugega življenja. K meterini skrbi se pridruži očetova. Mož, z orožjem v rokah, je drugi veliki simbol volje do trajnosti. Ljudstvo v sestavi je prvotno vojska, skupnost za boj sposobnih in sorodnost čutečih mož. Država je stvar moških, je skrb za ohranitev celote, je tudi skrb za duhovno samoohranitev, ki jo označujejo kot čast in spoštovanje samega sebe, je preprečevanje napadov, predvidevanje nevarnosti, in predvsem lastni napad, ki je slehernemu progresivnemu življenju prirodna in sama-po sebi-umevna stvar.

Ko bi bilo življenje enolični tok eksistiranja ne bi poznali besed ljudstvo, država, vojna, politika, ustava. Toda večna in mogoča raznolikost življenja, ki je s tvornostjo kultur stopnjavana do skrajnosti, je dejstvo, ki je z vsemi posledicami zgodovinsko dano. Življenje rastlin obstaja le z ozirom na življenje živali; obe pristanji se medsebojno pogojujeta; prav tako je ljudstvo dejansko (živo, tvorno, močno) le z ozirom na druga ljudstva, in ta resničnost se pojavlja v prirodnih in neodstranljivih nasprotjih, v napadu in obrambi, v sovraštvu in vojni. Vojna je kreator vseh velikih stvari. Vse pomembno v toku življenja je nastalo skozi zmago in poraz.

Ljudstvo oblikuje zgodovino le toliko, kolikor je v sestavi. Doživlja notranjo zgodovino, ki ga premesti v situacijo, kjer edino bo ustvarjalno, in doživlja zunanjo zgodovino, ki obstaja v ustvaritvi. Ljudstva kot države so tako dejanske sile vsega človeškega dogajanja. V svetu kot zgodovini ni ničesar nad njimi. One so usoda.

Res publica, javno življenje, frontalna stran človeških tokov, bivanja, je dejansko nevidna. Tujec vidi le ljudi, ne njihove notranje povezanosti. Ta tiče nasprotno globoko v toku življenja in je tam bolj občutena kot dojeta. Prav tako v resničnosti ne vidimo družine, temveč le nekatere ljudi, katerih povezave v čisto določenem smislu iz notranjih izkušenj poznamo in razumemo. Toda za vsako teh tvorb obstoji krog pripadajočih, ki so zaradi enake sestave zunanjega in notranjega eksistiranja navezani na to življenjsko enoto. Oblika, v kateri poteka eksistiranje, se imenuje običaj (nravi, navade), če nastane spontano iz takta in poteka in se šele nato pojavi v zavesti, pravo, če jo uvedemo načrtno in dovedemo do priznavanja (veljave).

Pravo je hotena oblika obstoja, čisto vseno ali je občutno ali nagonsko priznано – nenapisano pravo, običajno pravo, equity – ali z razmišljanjem poglajbeno in v sistem dovedeno – zakon. To sta dve pravni dejstvi časovne simbolike, dve vrsti skrbnosti, skrbi, oskrbe, toda že iz osnovne razlike v zavednosti v njih sledi, da si v celotnem poteku dejanske zgodovine morata sovražno stati nasproti dva prava: pravo očetov, tradicije, zapisano, podedovano, zraslo, zanesljivo pravo, ki je sveto, ker je že od nekdaj bilo sveto, izvirajoče iz izkušenj krvi, rodu splošno človeško pravo, sad razmišljanja in zato sorodno matematiki, morda ne uspešno, toda pravično. V obeh zori nasprotje med podeželskim in mestnim življenjem, med življenjskimi izkušnjami in rezultati učenjašstva do one revolucionarne višine ogorčenja, ko si ljudje vzamejo pravice, ki jim niso dane in druge pokončajo, ker se nočejo umakniti.

Pravo, ki ga uzakoni ustrezna skupnost, pomeni dolžnost (obveznost) za vsakega pripadnika, toda ni dokaz za njegovo moč. Predvsem je usodno vedeti, kdo ga uzakonja in za koga ga uzakonja. Imamo subjekte in objekte zakonodaje (pravo-postavljanja, pravo-uvajanja), čeprav je vsakdo objekt pravo-veljavnosti, in sicer velja to brez razlike tudi za interno pravo družin, celov, stanov in držav. Za državo kot v zgodovinski dejanskosti najvišji obstoječi pravni subjekt pa mimo tega velja še zunanje (tujsko) pravo, ki ga naloži tujcem sovražno. K onemou sodi meščansko pravo, k temu mirovna pogodba. V vsakem primeru je pravo močnejšega tudi pravo slabotnega. Imeti pravo je izraz moči. To je zgodovinsko dejstvo, ki ga vsak trenutek potrjujejo, ki pa v svetu resnice – ki ni s tega sveta – ni priznано. Nepobotana si stojita nasproti v pojmovanju prava tudi eksistiranje in budnost, usoda in kavzalnost. K duhovniški in ideološki morali o dobrem in zlem sodi moralni razloček med pravom in krivico; k rasni morali o dobrem in slabem sodi razlika v rangi med dajalci in sprejemalci prava. Abstraktni ideal pravičnosti gre skozi glave in korake vseh ljudi, katerih duh je plemenit in močan in katerih kri je slabotna, skozi vse religije, skozi vse filozofije, toda svet realnosti in zgodovine pozna le uspeh, ki pretvori pravo močnejšega v pravo vseh. Brez usmiljenja gre čez njihove ideale in če se je kdajkoli kak človek ali ljudstvo odreklo moči trenutka, da bi bilo pravično, potem si je sicer zagotovilo teoretično slavo v enem drugem svetu misli in resnic, pa tudi trenutek, ko bo podleglo kakšni drugi sili, ki se je bolje razumela na realnosti.

Dokler je ustrezna zgodovinska sila nasproti svojim sestavnim in podrejenim entitam toliko močnejša, kot sta država in stan včasih močnejša od družin in poklicnih razredov ali pater familias od otrok, je pravično pravo med salbotnejšimi iz vsemočne roke neudeleženih možno. Toda stanovi čutijo redko in države skoraj nikoli silo takšne vrste nad seboj, in med njimi velja torej z direktno močjo pravo močnejšega, kot je razvidno iz enostranske sestavljenih pogodb in še bolj iz njihovih razlag in upoštevanja zmagovalcev. To razlikuje notranje in zunanje pravice zgodovinskih življenjskih entot. V onih se uveljavlja volja razsodnika, biti nepristranski in pravičen, čeprav se močno varajo o stopnji nepristranskosti, ki je bila dejavna celo v najboljših kodeksih zgodovine, tudi v tistih, ki se imenujejo meščanski, in s tem že nakazujejo, da jih je ustvaril en stan opirajoč se na svojo nadmoč za vse subjekte.

Zato zavračajo pravice plemstva in duhovščine in branijo pravice duha in denarja, z izrecnim zavzemanjem za premočno posest v škodo nepremične. Notranje pravice so rezultat strogega logično-kavzalnega, v resnico usmerjenega mišljenja, toda prav zato ostaja njihova veljavnost vedno odvisna od materialne moči avtorja, naj bo to stan ali država. Revolucija uniči s to silo (močjo) takoj tudi moč zakonov. Ostanjejo resnični, toda niso več dejanski (faktično veljavni). Zunanje pravice kot vse mirovne pogodbe pa niso glede na svojo naravo nikoli resnične in vedno dajanske – dejanske

pogosto v strašnem pomenu – in sploh ne postavljajo zahteve, da bi bile pravične. Zadostuje, da so dejavne. Iz njih govori življenje, ki nima nobene kavzalne in moralne logike, vendar pa toliko doslednejšo organsko logiko. Življenje samo hoče biti veljavno; čuti z notranjo gotovostjo, kaj za to potrebuje, in z ozirom na to ve, kaj mu je prav in kar mora biti in zato tudi za druge prav. Ta logika se javlja v vsaki družini, posebno v starih zdravih kmečkih rodovih, takoj ko je razmajana avtoriteta in ko hoče nekdo drugi kot glavar določiti „kaj je“. Pojavi se v vsaki državi takrat, ko vlada nad situacijo ena sama stranka. Vsaka fevdalna doba prekipeva od boja med fevdalnimi gospodi in vazali za „pravico do prava“ oz. pravico do pravice. Ta boj se v antiki skoraj povsod konča z brezpogojno zmago prvega stanu, ki odvzame kraljestvu zakonodajo in ga spremeni v objekt lastnega pravopostavljanja, kakor z gotovostjo dokazujeta izvor in pomen arhontov v Atenah in Eforov v Sparti, na zahodnih tleh pa prehodno tudi v Franciji z uvedbo generalnih stanov (1302) in za vedno v Angliji, kjer so normanski baroni in visoki klerus 1215 izsilili Magna Charta, iz katere izhaja dejanska suverenost parlamenta. Iz tega razloga je staro normansko stanovsko pravo tu trajno ostalo v veljavi. Nasprotno je bila obramba slabotne cesarske moči v Nemčiji pred zahtevami velikih vazalov tisti dejavnik, ki je poklical na pomoč Justinijanovo rimsko pravo in ga kot pravo brezpogojne centralne moči uveljavil nasproti zgodnjenemskim deželnim pravicam.

Drakonova ustava, patrios politeia oligarhov, je bila tako kot strogo patricijsko pravo dvanajstih plosčic zasnovana od plemstva in usmerjena proti – že globoko v antičnem poznem obdobju-popolnoma razvitima silama mesta in denarja in zato kar kmalu odrinjena od prava tretjega stanu, od „drugih“ – pravo Solona in trubunov – , ki ni bilo nič manj stanovsko pravo. Boj med obema prastanovoma za pravico pravopostavljanja je napolnil celo zgodovino zapadnega sveta, od zgodnjegotskega spora o prednosti zahodnega ali kanonskega prava do še danes nekončanega spora o civilnem zakonu. Ustavni boji od konca 18. stol. tudi pomenijo, da si je tretji stan, ki po znameniti pripombi Sieyes-a leta 1789 „nič ni bil, toda, ki bi mogel biti vse“, prisvojil zakonodajo v imenu vseh in jo v tem smislu napravil za meščansko oz. državljansko, kot je bila gotska zakonodaja plemiška zakonodaja. Najbolj razgaljeno se pojavlja v ospredju, kot rečeno pravo kot izraz moči v meddržavnih pravopostavkah, v mirovnih pogodbah in v onem, mednarodnem pravu, o katerem je že Mirabeau menil, da je pravo močnejšega, katerega upoštevanje je naloženo nemočnemu, slabotnemu. V pravu te vrste se določi večji del svetovnozgodovinskih odločitev. One so ustava oz. sestava, v kateri napreduje bojujoča se zgodovina, dokler se ne vrne k prvotni obliki boja z orožjem, katerega duhovno nadaljevanje je sleherna veljavna pogodba v svojih nameranih učinkih. Če je politika vojna z drugimi sredstvi, potem je „pravica do pravice“ plen uspešne stranke.

Prevedel Leopold Petrovič

P. S. Prevajalca:

S tem prevodom začenjam drugo serijo prevodov za Katedro. Nanizati želim prevode del znanih piscev, preteklosti in sedanjosti z namenom, da zajamem prispevke, ki nujno razsvetljujejo človekov položaj v skupnosti in svetu njegove pravice, dolžnosti in konflikta. Tako avangardist kot konservativec bosta našla tu svoje mesto, kajti gre mi za izvirnost in obogatitev omike, izobrazbe, bontona, takta in domišljije. Odkrita bo tukaj beseda in zdrava.

45. OBLETNICA MARIBORSKEGA UČITELJSKEGA

5. oktobra letos so se zbrali danes vidni javni kulturni politični delavci, ki so pred 45. leti končali učiteljske v Mariboru. Zbrani možje Radovan Gobec – komponist in dirigent Partizanskega pevskega zbora, Milan Kajč – pisatelj, Zoran Hudales – mladinski pisec, Peter Petrovič – akvarelist, Milan Klemenčič – nekdanji predsednik Gasilske zveze Slovenije, Viktor Krevh – nadučitelj, Vlado Lorber – arheolog, Mirko Bizjak – učitelj in zdaj kmetovalec, Franjo Lovrec – učitelj iz učiteljske družine, Andrej Debenak – diplomat, Mirko Znidarič – nadučitelj... in drugi so praznovali stare in nove prosvetske čase. Duhovita družina je pokazala, da učiteljski stan še dolgo ne bo izumrl, dokler bo pač dovolj optimizma in zavzetosti za splošno izobraževanje najširših plasti ljudstva. Na sliki so: možje, ki so pred mnogimi leti opravili učiteljski izpit.

Spremembe na pedagoški akademiji

V dvanajsti številki Katedre prejšnjega letnika je bil v oddelku študentske rubrike Kako nekateri študentje vidijo svoj zavod objavljen prispevek oziroma informacija o študiju in o študijskih razmerah na pedagoški akademiji v Mariboru.

Na pedagoški akademiji je z začetkom novega študijskega leta prišlo do nekaterih sprememb, in sicer sprememb na boljše, zato opozarjam nanje:

Prekomerna obremenitev študentov je bil na mariborski pedagoški akademiji specifičen problem, ki ni bil v prid študiju, kaj šele izvenštudijski dejavnosti študentov na tem zavodu. Ta problem bo sedaj vsaj do neke mere resen, ker sta pedagoško-znanstveni svet PA in svet PA morala upoštevati stališče statutarne komisije pri Združenju visokošolskih zavodov in republiške statutarne komisije, ki se striktno držita zakonskih določil in določata trideset urno tedensko obvezo za študente. Posamezni oddelki na pedagoški akademiji so sedaj sestavili nove predmetnike na osnovi maksimuma tedenske obremenitve študentov.

Kljub temu, da je sprejeta 30 urna tedenska obveza, pa ostaja pedagoška akademija še naprej v nezavidljivem položaju. Skrčeno je namreč samo število ur, nikakor pa snov, zato so na PA v Mariboru tudi sprejeli sklep, da bodo, če bo pedagoška akademija v Ljubljani prekoračila trideset urno tedensko obvezo in če bo statutarne komisija to potrdila, zahtevali enotno obravnavo obeh akademij, tako mariborske kot ljubljanske.

Skupni predmeti so znižali skupni fond ur za dve uri tedensko in so bile tako pridobljene ure za nov skupni predmet – metodologijo. Gre za kompleksno metodologijo pedagoško-psiholoških predmetov, ki je bila doslej raztresena po vseh predmetih.

Oba sveta pedagoške akademije sta potrdila še eno spremembo, in sicer uvedbo enopredmetnega študija na oddelku za telesno vzgojo. Pohvale vredno je vsekakor to, da je novi predmetnik sestavljen tako, da imajo študenti tega oddelka možnost prehoda na visoko šolo za telesno kulturo v Ljubljani.

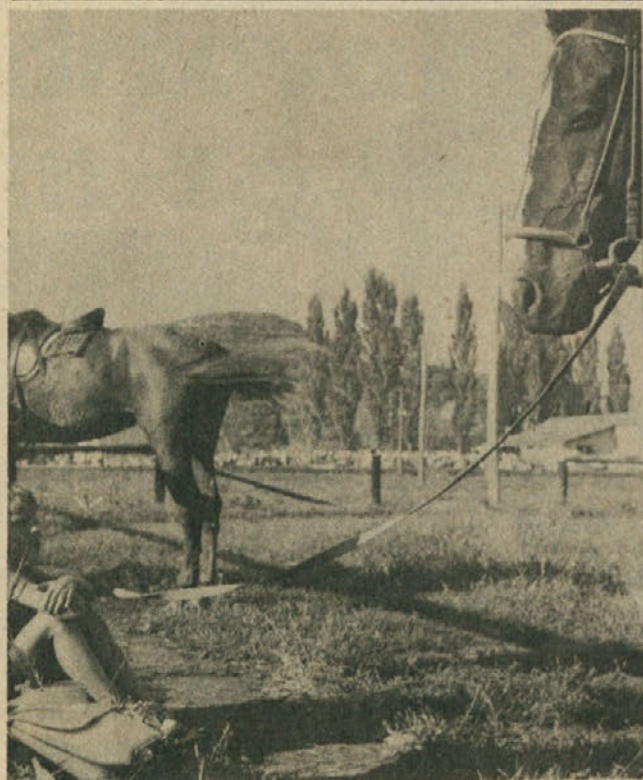
EDVARD PUKŠIČ

Amerikanci so ugotovili, da se je ob trenutnih prekinitvah električnega toka v vele mestih precej povečalo število novorojenčkov. Če bomo v Jugoslaviji kdaj zavzeti za večjo nataliteto, priporočam glede na našo mentaliteto samo še nekaj redukcij.

Stari pregovor pravi: „Kdo nima v glavi, ima v petah.“ In kaj mislite, kje imamo mi? Glede na število in trajanje sestankov? ??

Nekega dne sta bila na sejmu konja. Da bi si pri prodaji zvišala ceno, sta se drug drugemu pohvalila s svojimi lastnostmi. Prvi je ponosno povedal, da je zelo močan in da rad vozi. Drugi pa se je pohvalil, da je zelo gibčen, eleganten in da ima lepo grivo in velik gobec. Za katerega bi se odločili vi?

Mlado ambiciozno dekle išče sebi primerne fanta. Zeljene lastnosti: Predsodki do poštenosti in moralnosti, dolgi prsti in burna preteklost. Naslov dvignite v upravi lista pod šifro „svetla bodočnost“.

gledalec

veliki in mali

danes mi ni sneg

kaj pa preniža?

V kot važno

Ze nekaj mesecev je študentska organizacija raztrgana med dvoje pomembnih opravil: spremljati je treba razprave o novi republiški in zvezni ustavi poleg tega pa nas obremenjujejo še vprašanja reorganizacije študentske skupnosti. Zlasti slednje je zelo zanimivo. Po prvotnih ugibanjih, praznih sklepih in nedoločnih napovedih je prišel čas, ko si že predstavljamo enotno shemo organizacije socialistične mladine (naziv še ni končno določen), katere kongres naj bi se odvijal spomladi prihodnjega leta. Najvažnejše se mi zdi to, da bo poleg organizacijskih možnosti na nivoju fakultete oz. univerze dana študentom priložnost za kativno sodelovanje z vsemi mladimi, ki jih bo enotna organizacija povezovala. To sodelovanje je bilo doslej omejeno na priložnostne stike z ZMS in SZDL. Zaradi učinkovitejšega dela se zavzemamo za takšno strukturiranje bodoče nove organizacije, po katerem bi bilo omogočeno študentom ali učencem neposredno razpravljanje in reševanje specifičnih problemov znotraj specializiranih konferenc na občinskem in republiškem nivoju. Skupno predsedstvo naj bi na obeh nivojih poosebljalo enotno vodenje, medtem ko je (po organizacijskem konceptu, ki ga je predlagala v javno razpravo III. konferenca zveze skupnosti študentov Slovenije marca letos) kongres najvišji organ, kjer naj bi bili zastopani vsi sloji mlade generacije.

Za najvažnejše imam, da družba spoznava ključ razvoja: to je vsaka mlada generacija, obogatena s spoznanji, znanjem in energijo! Če že nič drugega, bo nova funkcionalna tvorba pravilneje vrednotila in posredovala težnje tega dela naše družbe celotni družbeni skupnosti; jasnost in preglednost mnenj in teženj ter želja pa je nemalokrat do sedaj bila ovira za razumnejše sodelovanje pri razvijanju jugoslovanske socialistične skupnosti.

D. Z.

„U. S. News and world report“ o inflaciji

Zadnja številka lista objavlja članek o gospodarskih gibanjih v Ameriki in v svetu. Objavlja tudi seznam devetnajstih evropskih držav v primerjavi z Ameriko. Na čelu seznama z najvišjo stopnjo inflacije v zadnjem letu je Jugoslavija z 19,7 %. Za Jugoslavijo pride Grčija 13 %, Finska 12 %, Španija in Portugalska 12 %, Italija, Danska, Francija itd. Na zadnjem mestu je Švedska s 6,6 % inflacije. Pod vsemi je Amerika s 5,7 % inflacije v zadnjih dvanajstih mesecih. V isti številki list objavlja tudi razpredelnice, iz katerih je razvidno, da so se od avgusta 1971 do avgusta 1973 cene v Ameriki zvišale takole: perutnina 119 %, slanina 103 %, krompir 98 %, svinjsko meso 91 %, jajca 81 %, hrenovke 56 %, prvorazredno goveje stegno 28 %, ribe 25 %, itd. (SI – po Tanjugu)

